

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

ע"א 8096/17

לפני: כבוד השופט נ' הנדל
כבוד השופטת י' וילנר
כבוד השופט א' שטיין

המערערת: עידית סקוק

נגד

המשיבים: 1. סבטלנה איסחקוב
2. בר-רבי ערן עו"ד
3. כונס הנכסים הרשמי

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בבאר שבע, מיום 18.7.2017, בפשי"ר 21644-04-10, שניתן על ידי כב' השופט ע' כהן

תאריך הישיבה: י"ג בחשון התשע"ט (22.10.2018)

בשם המערערת: עו"ד אלכסנדר אוברפלד

בשם המשיבה 1: עו"ד יוסף גביזון

המשיב 2: בעצמו

בשם המשיב 3: עו"ד אסף ברקוביץ'

פסק-דין

השופטת י' וילנר:

1. האם ניתן להחיל צו הפטר אשר ניתן לפושט רגל על חבות הנובעת מערכות לחוב מזונות, או שמא נכללת חבות זו בסייג שבסעיף 69(א)(3) לפקודת פשיטת רגל? זו השאלה העומדת במרכזו של הערעור שלפנינו.

2. ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי בבאר שבע (כב' השופט ע' כהן) מיום 18.7.2017 בפש"ר 21644-04-10, בגדרה נדחתה בקשת המערערת להחיל את צו הפטר שניתן לה, על חוב הנובע מערכותה לחוב המזונות של אדוארד איסחקוב (להלן: החייב) אשר יצא מן הארץ, בחסות הערבות, ולא שב עוד.

רקע

3. החייב, בן זוגה לשעבר של המשיבה 1 (להלן: הנושה), חויב בתשלום מזונות ילדיהם, ונפתח נגדו תיק הוצאה לפועל לשם גביית החוב (להלן: חוב המזונות). בשנת 2007 ביקש החייב לצאת מן הארץ חרף צו עיכוב יציאה מן הארץ אשר הוצא נגדו במסגרת הליכי ההוצאה לפועל, ומשכך חתמה המערערת יחד עם ערבה נוספת (להלן: הערבה הנוספת) על ערבות לתשלום חוב המזונות, שנועדה להבטיח את שובו של החייב לארץ. הלה עזב את הארץ אך לא שב, ולפיכך הוחל בהליכי גביית החוב מן המערערת והיא צורפה לתיק ההוצאה לפועל אשר נפתח נגד החייב.

4. המערערת לא עמדה בתשלום חוב המזונות, כמו גם בהתחייבויות כספיות נוספות, ולפיכך הגישה לבית המשפט המחוזי בקשה להכרזתה כפושטת רגל. ביום 19.4.2010 ניתן צו כינוס לנכסי המערערת, והמשיב 2 מונה לנאמן על נכסיה (להלן: הנאמן). ביום 20.2.2011 הוכרזה המערערת פושטת רגל, וביום 4.2.2016 ניתן לה צו הפטר הפוטר אותה מכל חובותיה שהם "בני הפטר".

5. ביום 18.7.2016 הגישה המערערת לבית המשפט המחוזי בקשה להורות לרשם ההוצאה לפועל לסגור מספר תיקים אשר התנהלו נגדה, וביניהם התיק שעניינו חוב המזונות. בהחלטה מיום 5.8.2016 הורה בית המשפט המחוזי על מחיקתה של בקשה זו וקבע, בין היתר, כי צו הפטר אינו חל על חובות המנויים בסעיף 69 לפקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש], התש"ם-1980 (להלן: הפקודה או פקודת פשיטת הרגל) ובכלל זה על חוב מזונות. ביום 6.9.2016 שבה המערערת ופנתה לבית המשפט המחוזי בבקשה להחיל את צו הפטר על החוב הנובע מערכותה לחוב המזונות של החייב, וזאת בטענה כי היא איננה החייבת המקורית במזונות אלא ערבה בלבד. בהחלטתו מיום 4.10.2016 קבע בית המשפט המחוזי כי החוב הנדון הוא חוב מזונות אשר צו הפטר אינו חל עליו, כאמור בהוראת סעיף 69(א)(3) לפקודה.

6. ביום 9.11.2016 הגישה המערערת לבית המשפט המחוזי בקשה לעיון נוסף בפסק הדין במסגרתו ניתן צו הפטר, בגדרה נטען כי סעיף 69(א)(3) איננו רלוונטי

לחובה, הנובע מהערבות, ולמצער, כי יש לפטרה מתשלום החוב בהתאם לאמור בסעיף 69(א)(3) סיפא (המקנה לבית המשפט שיקול דעת ליתן הפטר מחוב מזונות במקרים ובתנאים המתאימים). בקשה זו נדחתה אף היא בהחלטה מיום 27.11.2016, תוך שבית המשפט המחוזי התיר למערערת להציג בפניו פסקי דין התומכים בטענתה כי הוראת סעיף 69(א)(3) אינה חלה על ערבות לחוב מזונות. משכך, ביום 1.1.2017 הגישה המערערת הבהרה לבקשה לעיון נוסף, בגדרה הצביעה על נימוקים שונים להחלת צו הפטר על חוב המזונות.

7. בהמשך לכך, ביום 18.4.2017 הגישה המערערת בקשה נוספת להחלת צו הפטר על חוב המזונות, וטענה כי ערבותה לחוב המזונות אינה עומדת בתנאי סעיף 69(א)(3) לפקודה, מאחר שהחבות אינה על-פי פסק דין, כאמור בהוראת סעיף זה. בתגובה לבקשה, טענה הנושה כי לפי האמור בסעיפים 1 ו-3 לחוק הערבות, התשכ"ז-1967, משעה שהמערערת ערבה לחוב המזונות, היא באה בנעלי החייב ועל כן היא חייבת בתשלום החוב, על כל המשתמע מכך. הנאמן הצטרף לעמדת הנושה. בתשובתה טענה המערערת כי פקודת פשיטת הרגל מהווה דין ספציפי הגובר על האמור בחוק הערבות.

החלטתו של בית המשפט המחוזי

8. בהחלטתו מיום 18.7.2017 דחה בית המשפט המחוזי את בקשת המערערת. צוין כי המערערת נתבקשה להציג פסקי דין התומכים בטענותיה, וכי די בכך שלא עשתה כן כדי לדחות את הבקשה. עוד נקבע כי טענת המערערת לפיה ערבות לחוב מזונות איננה חבות על-פי פסק דין ולפיכך אינה נופלת בגדרי סעיף 69(א)(3) לפקודה, שומטת את הקרקע תחת דיני הערבות, וכי לפי סעיף 83 לחוק ההוצאה לפועל, התשכ"ז-1967, יש לבצע ערובה שניתנה לפי חוק ההוצאה לפועל כאילו הייתה פסק דין.

עוד העיר בית המשפט המחוזי כי קבלת בקשתה של המערערת תפגע קשות בנושה, אשר תמצא עצמה עומדת בפני שוקת שבורה, וכי באיזון בין טובת הנושה לבין טובת המערערת, אשר הביאה ברשלנותה, כך נקבע, לבריחת החייב מן הארץ, יש להעדיף את טובתה של הנושה ולקבוע כי המערערת היא שתישא בתוצאות מעשיה. בית המשפט המחוזי קבע בנוסף כי המערערת לא הוכיחה שמתקיימות בעניינה נסיבות יוצאות דופן המצדיקות מתן הפטר מחוב מזונות לפי סעיף 69(א)(3) סיפא.

על החלטה זו נסב הערעור שלפנינו.

הערעור דנן

9. בערעור חוזרת המערערת על טענתה כי ערבות לחוב מזוונות איננה חבות לפי פסק דין, כאמור בסעיף 69(א)(3) לפקודה, וכי חוק הערבות הוא חוק כללי, בעוד פקודת פשיטת הרגל היא הדין הספציפי הרלוונטי לענייננו, ומשכך היא גוברת על חוק הערבות. עוד נטען כי סעיף 83 לחוק ההוצאה לפועל חל על הליכי הוצאה לפועל בלבד, ולפיכך איננו רלוונטי לשאלת היקפו של הפטר אשר ניתן במסגרת הליך פשיטת רגל; כי המערערת חתמה על הערבות בתום-לב; וכי כעת היא מתקשה עד מאד לעמוד בתשלום החוב. לבסוף, המערערת מציינת כי מקובלת עליה קביעתו של בית המשפט המחוזי לפיה המקרה דנן אינו נופל בגדר המקרים החריגים המצדיקים מתן הפטר לפי סעיף 69(א)(3) סיפא.

10. הנושה סומכת ידיה על החלטת בית המשפט המחוזי ומוסיפה כי החלטה זו עולה בקנה אחד עם האמור בסעיפים 1 ו-3 לחוק הערבות. עוד טוענת הנושה כי המערערת הייתה מודעת היטב להשלכות אי-חזרתו של החייב לארץ, וכי המערערת, הערבה הנוספת והחייב לא שילמו ולו שקל אחד לפירעון חוב המזוונות העומד כיום על סך של 650,000 ש"ח. די בעובדה זו, כך נטען, כדי לדחות את הערעור.

11. הנאמן סומך אף הוא ידיו על החלטת בית המשפט המחוזי ומצטרף לעיקר טענות הנושה. עוד טוען הנאמן כי קבלת הטענה לפיה חובו של ערב לחוב מזוונות איננו בא בגדרי הוראת סעיף 69(א)(3) לפקודה למעשה תרוקן מתוכן את האפשרות לערוב לחוב מזוונות של חייבים המבקשים לצאת מהארץ, שכן לא תותר יציאתם מחשש שהערבים ייקלעו להליך פשיטת רגל ויופטרו מתשלום החוב.

12. המשיב 3, הוא כונס הנכסים הרשמי (להלן: הכנ"ר), מצטרף לטענות המערערת ואף הוא סבור כי יש לקבל את הערעור. לטענתו, הוראת סעיף 69(א)(3) לפקודה אינה חלה בענייננו, שכן חובה של המערערת אינו נובע מפסק דין שניתן לחובתה, כי אם מערבותה לחוב המזוונות של החייב. עוד טוען הכנ"ר כי המחוקק ראה להחריג חוב מזוונות מתחולתו של צו הפטר, בין היתר, בשל הכשל המוסרי אשר דבק בהתנהלותו של חייב המזוונות המקורי. כשל זה, כך נטען, איננו רלוונטי לערבה לחוב המזוונות, ועל כן, חובה של המערערת דומה במהותו לכל חוב כספי אחר לגביו חל הפטר.

13. נקודת המוצא לדיוננו היא הוראת סעיף 69(א)(3) לפקודה הקובעת כדלקמן:

”(א) צו ההפטר יפטור את פושט הרגל מכל חוב בר-תביעה בפשיטת רגל, חוץ מאלה:

[...]

(3) חבות לפי פסק דין לחובתו בתובענת מזונות, להוציא מה שהורה בית המשפט במפורש לגבי החבות, במידה שהורה ובתנאים שהורה.”

צו ההפטר פוטר, אפוא, את החייב מכל חובותיו שהם חובות בני-תביעה בפשיטת רגל, למעט מספר חובות בעלי מאפיינים ייחודיים, אותם ראה המחוקק להחריג מתחולתו של צו ההפטר. על החובות האמורים נמנית, כאמור, ”חבות לפי פסק דין לחובתו בתובענת מזונות”.

אם כן, השאלה בה יתמקד הדיון להלן היא – האם החוב של המערערת, הנובע מערבותה לתשלום חוב המזונות של החייב, עולה כדי חבות לפי פסק דין לחובתה.

במאמר מוסגר יצוין כי בית המשפט המחוזי קבע בהחלטה מושא הערעור דנן שהמערערת אינה עומדת בתנאי הסייג לחריג שבסעיף 69(א)(3) סיפא לפקודה (ראו בפסקה 13 להחלטתו) והמערערת אינה משיגה על כך (ראו בפסקה 28 לסיכומיה). לפיכך, יתמקד הדיון שלהלן בפרשנות הרישא לסעיף בלבד.

14. נפתח בפרשנותו של סעיף 69(א)(3) לפקודה. כידוע, פרשנות של דבר חקיקה נעשית במספר שלבים: תחילה, נדרש השופט-הפרשן לבחון את לשון החוק ו”לחלץ” את מגוון המשמעויות העולות ממנה (ראו: רע”א 3899/04 מדינת ישראל נ’ אבן זוהר, פ”ד סא(1) 301, 316 (2006); עע”ם 8600/15 הוועדה המקומית לתכנון ולבניה קרית אתא נ’ פז גז בע”מ, פסקה 35 (1.11.2018); ע”א 1609/16 חברת שי צמרות (אורנית) נ’ מנהל מס ערך מוסף פתח תקוה, פסקה 36 (1.11.2018)). לשון החוק מגדירה את גבולותיה של הפרשנות, ואולם, במקרים לא מעטים, היא טומנת בחובה משמעויות שונות, אשר יש לבחור מביניהן את זו שתגשים את תכליתו. לפיכך, על השופט-הפרשן לבחון גם את תכליתו של דבר החקיקה – תחילה, את התכלית הסובייקטיבית, שעניינה במטרה שלשמה ייעד המחוקק את דבר החקיקה, ואשר נלמדת בין היתר ממבנה החוק

ומן ההיסטוריה החקיקתית שלו (ראו: ע"א 9111/08 הקופה לתגמולים ופנסיה של עובדי הסוכנות היהודית לא"י נ' מנהל מס שבח מקרקעין אזור ירושלים, פסקה יז (19.5.2011); דנג"ץ 5026/16 גיני נ' הרבנות הראשית לישראל, פסקאות 4-24 לחוות דעתו של השופט נ' סולברג (12.9.2017); אהרן ברק פרשנות במשפט – פרשנות החקיקה 264-259 (התשנ"ג)); לאחר מכן, במידת הצורך, וככל שהתכלית הסובייקטיבית אינה ברורה, אמינה ומוצקה, יש לבחון אף את התכלית האובייקטיבית, בגדרה באים עקרונות וערכים אשר ראוי כי דבר חקיקה יפעל להגשמתם – בכלל ובפרט (ראו: ע"א 8622/07 רוטמן נ' מע"צ החברה הלאומית לדרכים בישראל בע"מ, פסקה 34 (14.5.2012); בג"ץ 6536/17 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' משטרת ישראל, פסקה 30 (8.10.2017)). לאור התכליות האמורות, ולאחר איזון ביניהן, בוחר השופט-הפרשן מבין הפרשנויות המצויות במתחם שהגדירה עבורו לשון החוק את אותה פרשנות אשר עולה בקנה אחד עם תכליותיו.

נצעד, אפוא, להלן לפי השלבים המתוארים כסדרם.

לשון החוק

(1) סעיף 69(א)(3) ככתבו וכלשונו

15. בענייננו, על פני הדברים, פשט הכתוב נוטה במובהק לטובת עמדת המערערת. סעיף 69(א)(3) לחוק מורנו כי "צו ההפטר יפטור את פושט הרגל מכל חוב בר-תביעה בפשיטת רגל, חוץ מאלה: [...] חבות לפי פסק דין לחובתו בתובענת מזונות" (ההדגשות אינן במקור, י.ו.). הסעיף מחריג, אפוא, מצו ההפטר חבות שהיא לפי פסק דין שניתן לחובת פושט הרגל. לעומת זאת, חבותו של ערב לחוב מזונות נובעת מערבות לחוב, ולא מפסק דין שניתן לחובתו הוא, שהרי פסק הדין ניתן לחובת החייב המקורי. משכך, דומה כי לשון החוק ברורה ואין בה כדי להחריג מצו ההפטר את חובו של ערב לחוב מזונות.

(2) סעיף 69(א)(3) לאור דיני הערבות

16. חרף האמור לעיל, הנושה סבורה כי לשונו של סעיף 69(א)(3) סובלת גם פרשנות רחבה יותר, וזאת בשים לב להוראות דיני הערבות. למעשה, מתמצות טענותיה בעניין זה בשתיים: ראשית, טוענת הנושה, כפי שנקבע בהחלטת בית המשפט המחוזי, כי סעיף 83 לחוק ההוצאה לפועל קובע שיש לממש חוב הנובע מערבות אשר ניתנה

לפי חוק זה, משל הייתה הערבות פסק דין. לפיכך נטען כי ערב לחוב מזונות בא, באופן ישיר, בגדרי הוראת סעיף 69(א)(3) לפקודה, כמי שחבותו נובעת מערבות אשר כמוה כפסק דין לחובתו. לחלופין, נטען כי הערב בא בנעלי החייב המקורי לכל דבר ועניין, עד כי יש לראות בחבותו כחבות הנובעת מפסק הדין שניתן לחובת החייב המקורי, משל ניתן לחובת הערב. להלן אדון בטענות אלו כסדרן.

17. אני סבורה שאין בסעיף 83 לחוק ההוצאה לפועל כדי לסייע לנושה. אדרבה, יתכן כי הוא אף עומד בעוכריה. סעיף 83 לחוק ההוצאה לפועל קובע כי אם "ניתנה ערובה לפי חוק זה [חוק ההוצאה לפועל, י.ו.] ורשם ההוצאה לפועל נתן צו לממש אותה או לחלט אותה, תבוצע הערובה כאילו היתה פסק דין". במסגרת סעיף זה הערובה "עולה בדרגה" (כדברי השופט י' טירקל ברע"א 2453/97 שחר נ' אזור חברה לבניין והשקעות בע"מ, פ"ד נא(5) 637, 640 (1997)) והופכת מערובה "גרידא" למעין פסק דין, וזאת בכל הנוגע לביצועה במסגרת הליכי ההוצאה לפועל. נמצאנו למדים כי מלכתחילה אין לראות בערובה אשר ניתנה לפי חוק ההוצאה לפועל פסק דין, וממילא החבות בעטיה אינה כחבות לפי פסק דין כאמור בסעיף 69(א)(3) לפקודה. חיזוק לכך ניתן למצוא בשוני בין תכליות דיני פשיטת הרגל ודיני ההוצאה לפועל. כך, בעוד התכלית העיקרית העומדת בבסיס הליכי ההוצאה לפועל היא גבייה מהירה ויעילה של החוב לטובת הנושה, אשר גוברת על אינטרס החייב; הרי שבהליכי פשיטת הרגל הן טובת החייב והן טובת הנושה משמשות בערבוביה, ושוות בחשיבותן (ראו: רע"א 5137/11 פלוני נ' הכהן, פסקאות 7-9 (25.10.2011); ע"א 307/12 בלוס נ' כונס הנכסים הרישמי, פסקאות 11-13 (14.8.2012)). לא בכדי, אם כן, העלה המחוקק את מעמדה של ערבות במסגרת הליכי הוצאה לפועל, על מנת להקל על מימושה. ברם, אין הצדקה להקיש מכך להליכי פשיטת רגל, בגדרם עומדת בעינה ברירת המחל – ערבות במעמד של ערבות, ולא במעמד של פסק דין.

18. אשר לטענתה השנייה של הנושה כי הערב בא בנעלי החייב המקורי לכל דבר ועניין, נדמה כי בית משפט זה נמנע מלהחיל באופן מוכני (אוטומטי) את הדין החל על החוב המקורי גם על חובו של הערב. חלף זאת, כאשר נדרש בית המשפט לבחינת הרלוונטיות של דין ייחודי אשר חל על החוב המקורי, לחובו של הערב, נטה הוא להכריע בנדון לאור תכליותיו של דין ייחודי זה (ראו והשוו: ע"א 7451/96 אברהם נ' בנק מסד בע"מ, פ"ד נג(2) 337 (1996)), ונדמה שזו אכן הדרך הראויה לבחון את מהות חובו של ערב.

על כל פנים, ואף אם תתקבל טענת הנושה כי ערב בא בנעלי החייב המקורי גם במה שנוגע לפסק הדין אשר ניתן לחובתו בתובענת מזונות, הרי שאז מונחות לפנינו שתי פרשנויות אפשריות ללשונו של סעיף 69(א)(3) לפקודה, ומשכך יש להכריע בדבר פרשנותו של סעיף זה תוך התחשבות בתכליותיו.

על תכליות אלה אעמוד להלן.

תכליות דיני פשיטת הרגל, ההפטר וחריגיו

19. כפי שצוין לא אחת, הליכי פשיטת הרגל נועדו לממש שתי תכליות עיקריות: מתן אפשרות לחייב להשתקם ולפתוח דף חדש בחייו, וכן מימוש נכסי החייב וחלוקתם באופן יעיל ושוויוני בין נושיו. בנוסף, הליכי פשיטת הרגל נועדו להיטיב עם כלל הציבור ולסייע בשמירה על הליכי מסחר תקינים (ראו: ע"א 6416/01 בבנישתי נ' כונס הנכסים הרשמי, פ"ד נז(4) 197, 204-205 (2003); רע"א 2282/03 גרינברג נ' כונס הנכסים הרשמי, פ"ד נח(2) 810, 815 (2004); ע"א 6021/06 פיגון נ' כונס הנכסים הרשמי, פסקה 17 (9.8.2009); ע"א 5628/14 סלימאן נ' סלימאן, פסקה 14 (26.9.2016); ע"א 4260/15 אלעזר נ' עיריית הוד השרון, פסקה 15 (11.4.2018); רע"א 3050/12 גמזו נ' ישעיהו, פסקה 5 (18.11.2012); שלמה לוין ואשר גרוניס פשיטת רגל 25-23 (מהדורה שלישית, 2010); וכן ראו: עודד מאור ואסף דגני הפטר – חדלות פירעון, הסדרי חוב ושיקום כלכלי של יחידים כרך א 69-72 (2019)).

מבין שלל התכליות המתוארות לעיל, מבוסס רעיון ההפטר, העומד במוקד דיוננו, על התכלית שעניינה בשיקום החייב. כך, בסיום הליך פשיטת הרגל מופטר החייב מחובותיו ומתחיל מבראשית, וזאת, לעתים קרובות, במחיר של פגיעה באינטרס הנושים (ראו: רע"א 4847/18 פלנר נ' כונס הנכסים הרשמי, פסקה 10 (7.10.2018); ע"א 5735/09 עיריית טבריה נ' סינואני, פסקה 6 (17.4.2012); לוין וגרוניס, בעמוד 197).

20. לצד האמור, הפקודה מחריגה מספר חובות מתחולתו של צו ההפטר שהם בעלי מאפיינים ייחודיים, לרוב כאלה הטומנים בחובם כשל מוסרי כלשהו, אשר חרף הרצון לשקם את החייב, אין זה מוצדק לפטרו מתשלומם. עם חובות אלו נמנית גם חבות הנובעת מפסק דין בתובענת מזונות (ראו סעיף 69(א)(3) לפקודה). נוסף על הנזק אשר נגרם, מטבע הדברים, לנושים בגין מתן הפטר לחייב, החלתו של צו הפטר על חוב מזונות עלולה להסב פגיעה חמורה ביתר שאת – הן לנושים והן לאינטרס הציבורי. חוב

המזונות נובע מן הקרבה המשפחתית שבין החייב לבין הנושים, שהם ילדיו, מאחריותו האישית ומחובתו (ואף מזכותו) לדאוג לצרכיהם ולשאת בתשלומים הדרושים לקיומם היום-יומי. הימנעותו של החייב מתשלום מזונות כרוכה, אפוא, בכשל מוסרי כבד (ראו: עניין סינואני, שם; ע"א 2837/17 ברדה נ' כונס הנכסים הרשמי, פסקה 21 (6.6.2018); מאור ודגני, בעמודים 354-355 ו-360; וכן ראו בדברי ההסבר לסעיף 175 להצעת חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ו-2016; על מעמדו הייחודי של חוב מזונות בהליכי פשיטת רגל ובכלל ראו: ע"א 7092/13 מ' נ' י' מ', פסקאות 22-26 (12.10.2015); גד טדסקי "חייב המזונות במשפטנו האזרחי" משפטים ו 242, 244-246 (התשל"ה-התשל"ו)).

אמנם נכון, כי אף אם החייב ממאן לשלם את חוב המזונות, הנושים אינם נותרים בידיים ריקות, שכן הם רשאים לפנות אל המוסד לביטוח לאומי (להלן: המל"ל) שיישא בתשלום, ולו חלקי, של המזונות חלף החייב (ראו חוק המזונות (הבטחת תשלום), התשל"ב-1972). עובדה זו מקהה במידת מה את הנזק שנגרם לנושים, ככל שזה נובע מתלותם בחייב, אך בה בעת מלמדת על פגיעה נוספת הכרוכה בהימנעות מתשלום מזונות, היא הפגיעה באינטרס הציבורי בשמירה על משאבי המל"ל (ראו: עניין ברדה, בפסקה 20).

21. לדידי, בחינת התכליות המתוארות לעיל מביאה לכלל מסקנה כי אין מקום למנוע מערב לחוב מזונות את החסד שבצו הפטר. בשונה מהחייב המקורי בתשלום המזונות, הערב אינו נושא באחריות אישית לפרנסת הנושים, ומשכך הימנעותו מתשלום החוב איננה כרוכה באותו כשל מוסרי-חברתי הנלווה לאי-תשלום המזונות מצד החייב, ואשר עומד בבסיס החרגת חוב המזונות מצו הפטר. זאת ועוד, אינטרס הנושים ייפגע באופן חלקי ממתן הפטר לערב מחוב המזונות, שכן הביטוח הלאומי יישא, כאמור, בתשלום החוב לבני המשפחה הזכאים. מנגד, כאשר הערב נקלע ברבות הימים להליכי פשיטת רגל ומתקיימים בו התנאים למתן הפטר, הרי שמתקיימות בו התכליות העומדות ביסוד דיני פשיטת הרגל ומוסד הפטר – שהן שיקום ומתן הזדמנות נוספת, חרף כשלי העבר.

נותר, אם כן, האינטרס הציבורי אשר עניינו בכספי הציבור מתוכם משלם המל"ל את חוב המזונות לבני משפחת החייב. אינטרס זה עומד אמנם לחובת הערב, אך במאזן השיקולים, כאשר מחד גיסא ניצב אינטרס הערב לפתוח דף חדש בחייו, כמו גם אינטרס הציבור בשיקומו, ומאידך גיסא ניצבת הפגיעה בכספי ציבור כאמור, טובת החייב מכריעה את הכף.

22. לא נעלם מעיניי החשש, אליו התייחס הנאמן בתגובתו, כי מתן הפטר לחייב בגין ערבותו לחוב מזונות יגרע ממעמדה של ערבות לפי חוק ההוצאה לפועל, וכי בעטיו לא תתקבלנה בקשות של חייבים במזונות לצאת מן הארץ. ואולם, במענה לחשש זה אבהיר כי ממילא ביטולו של צו עיכוב יציאה מן הארץ אשר ניתן על-פי חוק ההוצאה לפועל איננו נעשה כלאחר יד. עובר לביטולו של הצו מוודא רשם ההוצאה לפועל כי הערבויות המוצעות מניחות את הדעת (ראו סעיף 14(ג) לחוק ההוצאה לפועל), ובתוך כך הוא נדרש למצבם הכלכלי של הערבים, וליכולתם לפרוע את החוב אם החייב לא ישוב לארץ. חששו של הנאמן רלוונטי, אפוא, אך למצב שבו ברבות הימים נקלע הערב בתום-לב להסתבכות כלכלית ולהליך פשיטת רגל. במצב כזה, כפי שהובהר לעיל, אינני סבורה כי יש למנוע ממנו את החסד שבצו הפטר אך בשל הכשל המוסרי אשר דבק בחייב הנמלט.

23. יודגש כי אם ימצא בית המשפט של פשיטת הרגל כי הערב היה מעורב בקנוניה עם החייב במזונות, וכי השניים יצרו את הערבות על מנת לחמוק מתשלום החוב – אזי עומדים לרשות בית המשפט מספר כלים להתמודד עם מצב זה. ראשית, סעיף 69(א)(2) לפקודה מחריג מתחולת צו הפטר "חוב או חבות שנוצרו במרמה שפושט הרגל היה שותף לה". שנית, חובת תום-הלב המוטלת על החייב משתרעת על פני כל הליך פשיטת הרגל, ממועד מתן צו הכינוס ועד להפטר המיוחל (ראו: עניין סלימאן, בפסקה 22; עניין פיגון, בפסקאות 20-21). יתר על כן, בית המשפט מוסמך לדחות מלכתחילה בקשת פשיטת רגל המוגשת על-ידי החייב "אם שוכנע כי הוגשה שלא בתום לב, במטרה לנצל לרעה את הליכי פשיטת הרגל" (סעיף 18ה(2) לפקודה, וכן ראו: ע"א 3376/11 רוזנברג נ' כונס הנכסים הרשמי, פסקה יד (6.10.2013)). זאת ועוד, בדונו בבקשת החייב להפטר, נדרש בית המשפט של פשיטת הרגל להתחשב בהתנהגותו של החייב (סעיף 62(א) לפקודה), וכן רשאי בית המשפט שלא ליתן הפטר אם "במהלך פשיטת הרגל נהג החייב בחוסר תום לב, במטרה לנצל לרעה את הליכי פשיטת הרגל" (סעיף 63 לפקודה). הנה כי כן, הן המחוקק והן הפסיקה העמידו בפני בית המשפט של פשיטת הרגל מגוון רחב של כלים להתמודדות עם חוב שמקורו בקנוניה בין הערב לבין חייב המזונות.

חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח-2018

24. טרם סיום, אתייחס בקצרה לסוגיה הנדונה לאורו של חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח-2018 (להלן: חוק חדלות פירעון), אשר ייכנס לתוקף בקרוב.

מסעיף 175(א)(3) לחוק זה, המחליף את סעיף 69(א)(3) לפקודה, הושמטה המילה "לחובתו", והוא קובע כי: "ההפטר לא יחול על חובות עבר אלה: [...] חוב מזונות שהחבות בו היא לפי פסק דין" (ההדגשה הוספה, י.ו.). אמנם לשון הסעיף שונה במעט מהנוסח הקיים כיום, אך נדמה, מבלי לקבוע מסמרות, כי מדובר בשוני סמנטי בלבד (אציין כי עיון בדברי ההסבר להצעת החוק, כמו גם בדיוני מליאת הכנסת וועדותיה, מגלה כי המחוקק לא התייחס לשוני שבניסוח החדש). מכל מקום, גם לפי נוסח זה, נראה כי חבותו של ערב לחוב מזונות לא תוחרג מן ההפטר שכן חבותו איננה חבות לפי פסק דין אלא על פי כתב הערבות, כמוסבר בהרחבה לעיל. מסקנה זו מתיישבת כאמור אף עם תכליות פשיטת הרגל ומוסד ההפטר, כמו גם עם האיזון הראוי ביניהן לבין תכליותיו של החרוג להפטר החל על חוב מזונות.

מן הכלל אל הפרט

25. בנסיבות העניין, דומה כי לא ניתן לייחס למערערת חוסר תום-לב או זדון, ואף המשיבים לא טענו כן. במועד חתימת הערבות בחן רשם ההוצאה לפועל את מצבה הכלכלי של המערערת, ומצאו מספק לשם ביטול צו עיכוב היציאה נגד החייב, אך ברבות השנים נקלעה המערערת להסתבכות כלכלית ולפשיטת רגל, ובית המשפט המחוזי מצא כי היא ראויה להפטר. משכך, אין הצדקה "להענישה" כעת בגין התנהגותו הנפסדת של החייב. לפיכך, בשים לב לאמור לעיל, מן הראוי להחיל את צו ההפטר גם על חוב המזונות לו ערבה המערערת, ולאפשר לה להשתקם ולפתוח דף חדש בחייה.

אחר הדברים האלה

26. לאחר כתיבת הדברים שלעיל, הגיעה לעיוני חוות דעתו של חברי, השופט נ' הנדל. נוכח האמור בחוות דעתו של חברי, אבקש להוסיף להלן, בתמצית שבתמצית, שתי הערות:

(א) חברי מרחיב בחוות דעתו על אודות חשיבותו הסוציאלית של סעיף 69(א)(3) לפקודה, המבטיח כי צרכיהם הבסיסיים של הקטינים – ילדי החייב המקורי – לא יקופחו. אני מסכימה כמובן לדברים אלה, ואולם, חשוב להדגיש כי בענייננו, עסקינן בחייבת חדלת פירעון, המצויה בהליך פשיטת רגל, ואשר אינה מסוגלת לפרוע את חובותיה, לרבות החוב נשוא הערבות שנתנה. משכך, אף אלמלא תופטר המערערת מתשלום חוב המזונות, הרי שזה ישולם על-ידה טיפין טיפין, לאורך תקופת זמן ארוכה, וככל הנראה לא יתרום רבות לכלכלת ילדי החייב המקורי (אשר, כאמור, תבוא על

סיפוקה, במידה רבה, באמצעות תשלומי המל"ל). הברירה אינה, אפוא, בין סיפוק מלא של צרכי הקטינים לבין "התנערות" מתשלום החוב, אלא בין חדלות פירעון לבין הפטר המאפשר למערערת-הערבה לעמוד על רגליה – לטובתה ולתועלת החברה כולה (ראו לעיל בפסקה 19).

אמנם נכון, כי הדברים האמורים בנוגע לחוסר התוחלת בהמשך ניהול הליך פשיטת הרגל ביחס לערבה, רלוונטיים גם ביחס לכל חייב במזונות אשר נקלע לחדלות פירעון, ואינו מסוגל לשאת בתשלום מלוא החוב. ואולם, בעניינו של חייב המזונות המקורי, מתווספים למאזן השיקולים העומדים בבסיס סעיף 69(א)(3) רישא לפקודה, אף הכשל המוסרי האישי שלו, אשר דבק ביצירת חוב המזונות לילדיו, וכן המסר הערכי העולה מעמידה על חובתו של הורה לזון את ילדיו – כל אלה מטים, אפוא, את הכף לטובת שלילת ההפטר מחייב המזונות המקורי.

(ב) חברי, השופט נ' הנדל, שם את הדגש על בחירתה של המערערת לחתום על ערבות לחוב המזונות של החייב המקורי, וזאת מתוך מודעות מלאה לסיכונים הכרוכים בכך. לפיכך, סבר חברי כי "כיבוד חופש הבחירה של האדם מחייב גם ליתן תוקף לחובות שהוא לקח על עצמו בצורה מודעת" (ראו בפסקה 6 לחוות דעתו). על פני הדברים, יש ממש בדברי חברי, אך דברים ברוח זו – על החלטה מודעת, על נטילת סיכון, ועל שיקול דעת המתברר לימים כשגוי – נכונים באותה מידה גם ביחס לכל חייב תם-לב המצוי בהליך פשיטת רגל, וזכאי בסופו להפטר, חרף בחירתו המודעת ליטול על עצמו את הסיכון שביצירת חובותיו (ראו את הסקירה ההיסטורית המובאת בספרם של מאור ודגני, בעמודים 64-68, על אודות ההתמודדות עם חדלי פירעון לאורך הדורות, והמעבר לגישות סוציאליות ושיקומיות).

אם כן, בפסקה 25 לחוות דעתי כתבתי כי אין הצדקה "להעניש" את המערערת בגין התנהגותו הנפסדת של החייב. לכך אבקש להוסיף עתה, נוכח האמור בחוות דעתו של חברי, כי אף אין מקום "להעניש" את המערערת בשל החלטתה המודעת, אך תמת-הלב, לערוך לחוב המזונות דנן.

27. סוף דבר: אציע לחבריי לקבל את הערעור ולהורות כי צו ההפטר שניתן בפסק הדין מיום 4.2.2016 חל גם על חובה של המערערת הנובע מן הערבות לחוב המזונות של החייב.

עוד אציע כי בנסיבות העניין, לא ייעשה צו להוצאות.

ש ו פ ט ת

השופט א' שטיין:

1. הנני מסכים עם פסק דינה של חברתי, השופטת י' וילנר, אך לטעמי, חלק מדבריה – הנכונים כשלעצמם – אינם דרושים להכרעה בסוגיה המשפטית אשר הונחה על שולחננו.

2. מדובר בסוגיה פשוטה למדי. אדם שנקלע לחדלות פירעון בשל אי-יכולתו לפרוע את חוב הערבות שנתן לחברו איננו שונה מכל פושט רגל אחר לעניין זכאותו להפטר.

סעיף 69(א)(3) לפקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש], התש"ם-1980 (להלן: פקודת פשיטת הרגל), מוציא מרשימת הזכאים להפטר את מי שנושא על גבו "חבות לפי פסק דין לחובתו בתובענת מזונות", והשאלה שעליה עלינו להשיב היא מה דינו של אדם אשר נתן ערבות למי שנושא על גבו חבות כאמור. האם אותו ערב חדל להיות פושט רגל מן השורה, הזכאי להפטר לפי הכללים הרגילים, ומקבל על עצמו "חבות לפי פסק דין לחובתו בתובענת מזונות"?

3. הנני משיב לשאלה זו בלאו מוחלט. הערב שבו עסקינן לא חב שום חבות לפי פסק דין לחובתו והוא ממילא לא נתבע בתובענת מזונות. הערב חב את חובו לפי חוק הערבות, התשכ"ז-1967, ולא לפי פסק דין, ומי שתובע אותו בגין אי התשלום של דמי הערבות מן הסתם לא מגיש נגדו "תובענת מזונות". משכך, זכאי הערב להפטר, כל אימת שהוא תם-לב ואיננו נמצא אשם במעשי רמייה וקנוניה. למסקנה ברורה זו נגיע גם בגדרו של סעיף 175(א)(3) לחוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח-2018, אשר עוסק באותה מטרייה.

4. הניסיון לסווג את הערב כמי שבכל זאת חב "חבות לפי פסק דין לחובתו בתובענת מזונות", וזאת מכוח האמור בסעיף 83 לחוק ההוצאה לפועל, התשכ"ז-1967 (להלן: חוק ההוצאה לפועל), הינו מאולץ במקרה הטוב. סעיף זה מסדיר ביצוע ערובה

אשר ניתנה בגדרו של הליך של הוצאה לפועל, בזו הלשון: "ניתנה ערובה לפי חוק זה ורשם ההוצאה לפועל נתן צו לממש אותה או לחלט אותה, תבוצע הערובה כאילו היתה פסק דין". פשיטא הוא, כי הסעיף קובע שצו מימוש של רשם ההוצאה לפועל כמוהו כפסק דין, אך אין לראות בו פסק דין "בתובענת מזונות". פשיטא הוא גם, כי פסק דין של בית משפט אשר פוסק מזונות לחובתו של אדם, שעליו מדבר סעיף 69(א)(3) לפקודת פשיטת הרגל, הוא "פסק דין" בכבודו ובעצמו, ולא "כאילו ... פסק דין" שעליו מדבר סעיף 83 לחוק ההוצאה לפועל.

5. פתרון הסוגיה שהונחה על שולחנו נמצא על-כן בלשון החוק. המשיבים 1 ו-2 בערעור הנוכחי ביקשו מאתנו ליתן פסק דין שחורג מלשונו הברורה של חוק, וזאת כדי למנוע את מה שנראה בעיניהם כתקלה חברתית. לטענתם, החרגת ערבים לחוב מזונות מרשימת הזכאים להפטר תשפר את גביית המזונות ותאפשר לחייבי מזונות שמצאו לעצמם ערבים לנסוע לחוץ לארץ. טענה זו שכנעה את בית משפט קמא, וחברתי, השופטת וילנר, ראתה להקדיש לה חלק נכבד מפסק דינה בטרם דחתה אותה.

לטעמי, טענה זו הינה משוללת יסוד. ראשית, אינני סבור כי בית משפט רשאי לראות את עצמו חופשי להתעלם ממילותיו הברורות של חוק כדי להגיע לתוצאה שנראית לו רצויה. כמו-כן מתקשה אני להאמין שהחרגת הערבים למזונות מרשימת הזכאים להפטר תשפר את מצבם של מקבלי מזונות. להערכת, התוצאה תהיה הפוכה: שלילת הזכאות להפטר תתמרץ ערבים פוטנציאליים לא לתת ערבות ודבר זה ירע את מצבם של מקבלי מזונות שלא יוכלו להיפרע מהחייב. באשר לנסיעות לחו"ל של חייבי מזונות, עם כל הרצון לאפשר נסיעות כאלה, אני מתקשה להבין מדוע רצונו של חייב מזונות לראות את העולם עדיף על רצונו של הערב לראות את ההפטר. כך או כך, אינני רואה סיבה לעוות את מילות החוק כדי לעזור לחייבי מזונות לנסוע לחו"ל.

6. הנני מסכים עם התוצאה אליה הגיעה חברתי, השופטת וילנר, לא רק מטעמים פורמאליים. לדידי, קבלת הפטר בהליכי פשיטת רגל ופתיחת דף חדש היא אחת הזכויות החשובות שיש לאזרח בישראל. כפי שמסביר זאת פרופ' דוד האן, "ליבתם של דיני חדלות פירעון לחייב בשר ודם היא שמיטת חובותיו [...] זו תכלית הדין. שמיטת חובות משקפת ערך יסוד חברתי וכלכלי מן המעלה הראשונה" (ראו: דוד האן דיני חדלות פירעון ב 863 (2018)).

זכות זו מבטיחה לאדם שאיתרע מזלו והגיע לשוקת שבורה רווחה ואור בקצה המנהרה. יתרה מכך: זכות זו מתמרצת אדם רגיל לקחת סיכונים פיננסיים כדי לקיים

אורח חיים מספק על ידי השוואת מצבו עם מצבם של אנשים שמנהלים את עסקיהם באמצעות חברה. כשם שבעלי מניותיה של חברה כושלת לא יידרשו לשלם בגין חובותיה יותר ממה שהם חייבים לשלם או כבר שילמו לחברה בעד המניות שבידיהם, כך גם אדם רגיל שמצא את עצמו בחדלות פירעון והכריז על פשיטת רגל. אדם כזה לא יידרש לשלם לנושיו כסף שנחויץ לו כדי לחיות בתנאי רווחה סבירים ובסוף ההליך יקבל הפטר, שמיטת חובות, והזדמנות לפתוח דף חדש. בלא הפטר, אנשים שונאים סיכון ימאנו לקחת הלוואות וליטול על עצמם סיכונים פיננסיים אחרים ואיכות חייהם, בהינתן נזילות מוגבלת, תיגרע (ראו RICHARD A. POSNER, ECONOMIC ANALYSIS OF LAW 548 (9th ed., 2014)). אנשים אלה גם יסרכו לשמש ערבים לחבריהם ולקרוביהם הזקוקים להלוואות, והדבר יפגע בקשרי החברות והמשפחה (להסבר כללי מדוע המשפט צריך לעזור לאנשים לטפח קשרי חברות ומשפחה, ראו: (ETHAN J. LEIB, FRIEND V. FRIEND (2011)).

הגבלת זכאותו של פושט רגל להפטר ולדף חדש בשל היותו ערב לחוב מזונות עומדת אפוא בניגוד לרציונל של דיני חדלות פירעון של יחיד, ומתוצאה זו עלינו להימנע.

7. שיקולים אלה הביאוני לכלל מסקנה כי המערערת ראויה לקבל הפטר כאמור בפסק דינה של השופטת י' וילנר.

ש ו פ ט

השופט נ' הנדל:

1. אב לקטינים (להלן: החייב או האב) חב במזונותיהם מכוח פסק דין. ערבה (להלן: המערערת) חתמה על כתב ערבות לתשלום המזונות על מנת שהחייב יצא את הארץ, תוך ביטול זמני של צו עיכוב היציאה מהארץ שעמד כנגדו. החייב לא שב ארצה. הערבה לא שילמה את חובה על פי הערבות, והוכרזה בהמשך כפושטת רגל. האם צו ההפטר שניתן לה במסגרת הליך פשיטת הרגל חל גם על חוב המזונות בו היא חבה מכוח ערבותה? זו השאלה העומדת להכרעה בתיק זה.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע (פש"ר 21644-04-10, כב' השופט ע' כהן) השיב לשאלה האמורה בשלילה. לעומת זאת, חבריי, מנימוקים שיפורטו, סבורים כי דין הערעור להתקבל. קרי, כי יש להחיל את צו ההפטר על חוב המזונות של המערערת, הנאמד על פי משיבה 1, אם הקטינים (להלן: הנושה או האם), בלמעלה מ-650,000 ₪.

2. הדיון בערכאה קמא ובערכאה זו נסוב סביב סעיף 69(א)(3) לפקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש], התש"ם-1980 (להלן: הפקודה), וזו לשונו:

69. (א) צו ההפטר יפטור את פושט הרגל מכל חוב בר-תביעה בפשיטת רגל, חוץ מאלה:

...
(3) חבות לפי פסק דין לחובתו בתובענת מזונות, להוציא מה שהורה בית המשפט במפורש לגבי החבות, במידה שהורה ובתנאים שהורה.

הסעיף מכונן מבנה של כלל, חריג וחריג לחריג. הכלל הוא כי "צו ההפטר יפטור את פושט הרגל מכל חוב בר-תביעה". לצד זאת, נמנים בסעיף שלושה חריגים. סעיף קטן 3 רישא עוסק בחריג הרלוונטי למקרינו – חבות לפי פסק דין לחובת פושט הרגל בתובענת מזונות, עליה לא חל צו ההפטר. הסיפא של סעיף זה מעגן את החריג לחריג – והוא מה שהורה לגביו בית המשפט במפורש, במידה ובתנאים שהורה. כלומר, ברירת המחדל היא שצו הפטר לא חל על חוב מזונות, אך הדבר נתון לשיקול דעתן של הערכאות השיפוטיות, אשר רשאיות לקבוע כי הצו יחול גם עליו (ראו גם ע"א 5628/14 סלימאן נ' סלימאן, בפס' 14 (26.09.2016) (להלן: עניין סלימאן), והאסמכתאות שם; וכן ע"א 1003/09 מקבילי נ' כונס הנכסים הרשמי (4.1.2010)).

בית המשפט המחוזי קבע כי החריג חל בענייננו. לאמור, נכון לראות את המערערת כמי שניתן פסק דין לחובתה בתובענת מזונות, כדרישת החוק, הגם שחבותה נובעת מערבות. על כן, צו ההפטר לא חל על חבותה למזונות. זאת מארבעה טעמים מרכזיים: ראשית, המערערת לא הציגה פסקי דין התומכים בטענתה, לפיה ערבות לחוב מזונות איננה חבות לפי פסק דין, כפי שנדרש בהחלטתה של ערכאה קמא. שנית, יש לפרש את המונח "פסק דין" בסעיף 69(א)(3) לפקודה (להלן: הסעיף) לאורו של סעיף 83 לחוק ההוצאה לפועל, התשכ"ז-1967 (להלן: חוק ההוצאה לפועל). לפי סעיף זה: "ניתנה ערובה לפי חוק זה ורשם ההוצאה לפועל נתן צו לממש אותה או לחלט אותה, תבוצע הערובה כאילו היתה פסק דין". לגישת ערכאה קמא פרשנות המחילה את צו ההפטר על חוב המערערת עשויה לפגוע במוסד הערבות. שלישית, יש להעדיף את האם משום שמדובר בכספי מזונות, וכן משום שהמערערת סייעה ברשלנותה לבריחת החייב

מהארץ. רביעית, הוטעם כי אין מקום להפעיל את שיקול דעתו של בית המשפט באופן חריג, בהתאם לסיפא של סעיף 69(א)(3).

חברתי, השופטת י' וילנר, אליה הצטרף חברי, השופט א' שטיין, סברה כי יש להחיל את צו הפטר על חוב המערערת. כך משום שלגישתה, חבות הנובעת מערכות איננה פסק דין לחובת המערערת. קביעה זו נסמכה על לשון החוק ועל תכליתו. לגבי לשון החוק, נידונו שתי טענות של הנושה. טענתה הראשונה עוסקת בסעיף 83 לחוק הוצאה לפועל. לא אאריך בכתיבה עליה, משום שאני שותף למסקנת חבריי בעניין זה. די לומר כי חוות הדעת התרכזה בטענתה השנייה של הנושה, לפיה הערב בא בנעלי החייב המקורי לכל דבר ועניין, בהתאם לחוק הערכות, התשכ"ז-1967 (להלן: חוק הערכות). לאמור כי חבות המערערת נובעת באופן ישיר מפסק הדין הקובע את חבות החייב המקורי. חברתי מצאה כי קבלת טענה זו תוביל לכך שישנן שתי אפשרויות פרשניות ללשון הסעיף, ומכאן כי יש להכריע ביניהן בהתאם לתכליתו. במסגרת בחינת התכליות חברתי התמקדה בהליכי פשיטת הרגל, ובתכליות החריג הקבוע בפקודה, לפיו צו הפטר אינו חל על חוב מזונות. לגישתה, כמו גם לטענת משיב 3, הכונס הרשמי, חריג זה נובע מכך שאי תשלום מזונות מהווה כשל מוסרי. עוד הדגישה חברתי כי קביעה המחילה את צו הפטר על חוב המזונות של המערערת לא תשאיר את הנושה מול שוקת שבורה, משום שהיא רשאית לפנות למוסד לביטוח לאומי (להלן: המוטוט). אומנם מדובר בפגיעה באינטרס הציבורי בשמירה על משאבי המוסד, ברם באיזון, חברתי סברה כי ידה של המערערת על העליונה. זאת נוכח תכליות הסיפא של סעיף 69(א)(3), כפי שנותחו על ידה, והעובדה שהמערערת אינה נושאת באחריות אישית לפרנס את הנושים. לכן, הימנעותה מתשלום החוב אינה כרוכה בכשל המוסרי-חברתי הנלווה לאי תשלום מזונות על ידי החייב המקורי. חברי, השופט א' שטיין, נתן את הבכורה בפרשנותו ללשון החוק. לדעתו הסעיף ברור ופשוט, ועל כן אין אף מקום לעבור לבחינת פרשנות תכליתית; אם כי לגופו של עניין הוא הצטרף לעמדתה של השופטת י' וילנר, על ניתוחה התכליתי.

3. דעתי איננה כדעת חבריי. באשר לפרשנות לשון החוק, ניתן לפרשה, להשקפתי, בשתי האפשרויות – תחולת צו הפטר על חוב מזונות הנובע מערכות שניתנה במסגרת ביטול צו עיכוב יציאה מהארץ, וכן אי תחולתו. לגבי תכליות החקיקה, לגישתי אלו מובילות למסקנה לפיה יש לדחות את הערעור. קרי, אין מקום לקבוע כלל גורף לפיו חבות מזונות הנובעת מערכות איננה פסק דין לחובת החייבת. תחת זאת, יש להחיל את סעיף 69(א)(3) בהתאם להלכה הנוהגת, המאפשרת להתחשב

בנתונים שהציגה המערערת במסגרת הסיפא שלו. זו מקנה לבית המשפט שיקול דעת בהחלט צו הפטר על חוב מזונות במקרים המתאימים.

סדר הדיון יהיה כדלקמן: ראשית, תידון לשון החוק. לאחר מכן יוצגו תכליות החוקים הרלוונטיים, המשפיעות על פרשנות סעיף 69(א)(3), וזיקתם לדיני הערכות. שלישית, תיבחן הנקודה שהציגה חברתי בחוות דעתה, לפיה המוסד לביטוח לאומי ישא בתשלומי המזונות, והקשיים העולים ממנה. רביעית, יוצגו מספר טעמים מעשיים ועקרוניים המובילים לכך שיש לדחות את הערעור; ולבסוף, יוטעם באיזה אופן יש לתת ביטוי לטענות המערערת במסגרת הפסיקה והפרשנות הנוהגות. החוט המקשר בין הטענות הוא התייחסות לחיוב מזונות – יהא החייב בהם ההורה, הערב או המוסד.

לשון החוק

4. כלל מושרש בפרשנות דברי חקיקה הוא הפרשנות הדו שלבית – לשון ותכלית. תחילה יש לבחון את לשון החוק. זו נקודת ההתחלה שאינה בהכרח הנקודה הסופית. הלשון מגדירה את גבולות הפרשנות – אשר יכולה לסבול רק מה שהלשון מתירה. מבין אפשרויות אלו יש להעניק משקל לזו המגשימה את התכלית בצורה המיטבית. לשם מענה על קושיה זו יש לבחון מה היא תכליתו של החוק. ויש להדגיש, הלשון איננה עומדת בודדה ונפרדת מן התכלית, וכפי שהוטעם כבר זה בעבר על ידי בית משפט זה:

“...דרכו של שופט הפוכה היא לדרכו של מחוקק: שמעשה מחוקק תחילתו היא ברעיון, באינטרס, בתכלית – וסופו בטקסט; ואילו מעשה שופט תחילתו היא בטקסט וסופו בטקסט, ובו לשון, רעיון, אינטרס ותכלית. ועד שיגיע שופט אל אינטרס ואל תכלית, שומה עליו להפוך בו בטקסט, להפך בו, לטחון אותו עד דק. ואלה כולם יביאו אותנו אל תכלית” (בג”ץ 7157/95 ארד נ’ יושב-ראש הכנסת, נ(1) 573, 611 (1996)).

ובעניין “בצדק”:

“שלושה המה גדולים, ובמועצתם יוכרע דבר: לשונו של חוק, תכליתו של חוק, סבירותו (הגיונו) של חוק (במובנו הרחב של מושג הסבירות, ובו עיקרי יסוד של השיטה). כל אחד מן השלושה מושך לעברו הוא, ובין השלושה ישרור – או עלול לשרור – מתח תמיד. עיסוקו של הפרשן הוא לנסות ולמצוא נקודת איזון ראויה, אותה נקודה ארכימדית אופטימלית שבעזרתה יוכל החוק לשמש מנוף נורמאטיבי ראוי ויעיל להשגת מטרה שה’מחוקק’ – קרי: שיטת המשפט בכללה – ביקש להשיגה. בדרכנו לפירוש נפתח בלשונו של החוק: לפנינו, לאחור ולצדדים, וננסה להבין מה השמיענו

מחוקק ומה תכלית ביקש להשיג ככל שאותה תכלית משתקפת בלשונו. לאחר מכן נותר לשונו של חוק במקומה, וננסה למלא כרסנו חכמת תכלית בטקסטים שהם לבר החוק. בשלב הבא נשוב אל לשונו של החוק, וננסה למזג לשון בתכלית; ולסוף נמשיך בלשון ונבדוק סבירות פירושים חלופיים הטוענים, כל אחד מהם, לבכורה. פתחנו בלשון עירומה; המשכנו בכירור תכלית; וסיימנו בלשון של תכלית ושל סבירות. לא בכל עניין ועניין זה תהא הדרך, אך זו דרך לבירור פירושו של חוק במקום שבו מתגושים יסודות יוצרים של פרשנות: לשון, תכלית וסבירות" (בג"ץ 4031/94 ארגון "בצדק" נ' ראש ממשלת ישראל, מח(5) 1, 68 (1994); ראו גם בג"ץ 5503/94 סגל נ' יושב-ראש הכנסת, פ"ד נא(4) 529, 562 (1997); ע"א 3798/94 פלוני נ' פלונית, נ(3) 133, 172-173 (1996); רע"א 3961/10 המוסד לביטוח לאומי נ' סהר חברה לתביעות בע"מ מגדל חברה לביטוח בע"מ, סה(2) 563, 610 (2012), שם נידונה על ידי דרך הפרשנות הלשונית של חוזה ונאמרו דברים דומים).

הדיבור הרלוונטי בסעיף 69(א)(3) לפקודה קובע כי צו ההפטר יפטור פושט רגל מכל חוב בר-תביעה, למעט – ועתה לעיקר – "חבות לפי פסק דין לחובתו בתובענת מזונות". מקובל עלי שניתן לפרש את המונח האחרון באופן שלא יעמוד פסק דין לחובת המערערת בתובענת מזונות. זאת משום שהיא לא הייתה צד להליך בו ניתן פסק הדין הקובע את חובת המזונות. ברם, פרשנות זו צרה היא ואינה האפשרות היחידה. ניתן לפרש את המונח בחוק כי חבות המערערת, במבט רחב יותר, נובעת מפסק הדין של חוב המזונות. כך גם אם פסק הדין ניתן נגד ההורה ולחובתו. בליבת העניין פסק דין מחייב. בפרשנות לשונית אין הכרח לפרש את המונח "פסק דין לחובתו" באופן שאינו מכניס את הערבה לכלל החיוב. הפרשנות הרחבה מתיישבת עם סעיף 1(א) לחוק הערבות, הפותח את החוק. כותרתו "מהות הערבות". ומה היא אותה מהות – "ערבות היא התחייבותו של אדם לקיים חיובו של אדם אחר כלפי אדם שלישי". חיובו של האדם האחר – החייב – כרוך בפסק הדין הקובע את חוב המזונות. נכונות של הערב – המערערת – לקיים את חיובו אינה משנה זאת. ביסוד החיוב שקיבל הערב על עצמו עומד פסק הדין. אומנם פסק הדין ניתן נגד החייב, וכשלעצמו, אינו מקנה לו כל מעמד ביחס לערב, אך משהחליט צד ג' לשמש כערב לחייב הוא נכנס לנעליו ולנסיבות חיובו – הוא פסק הדין. החיוב של הערב נשען, ולמעשה בלתי נפרד, מפסק הדין לחובת ההורה. השניים – הערב וההורה – הגיעו להסדר בניהם. מכוח ההסכמה, הראשון נכנס לנעליו של השני. הסדר זה הינו כדין. אם כך, הלשון של הסעיף עומדת בעינה – וניתן לראות את חבות המערערת, במבט רחב יותר אך לא מאולץ – כנגזרת מפסק הדין לחובת האב בתובענת המזונות.

ניתן לקבוע כי לחבותה של המערערת שני ראשים: פסק הדין הקובע את ערבות החייב המקורי, והחלטה שניתנה על ידי רשם ההוצאה לפועל וקובעת את ערבותה. כל אחד מהם הוא גורם בלעדיו אין לגבי הקמת חבותה. טול את פסק הדין המקורי – ותבטל חבות המערערת. על פי פרשנות זו אפוא חבותה של המערערת נובעת לכל הפחות גם מפסק דין.

לאמור בדבר הפרשנות הלשונית של הסעיף יש להוסיף שתי נקודות נוספות: הראשונה עוסקת בהחלטתו של ראש ההוצאה לפועל, אשר מכוחה קמה ערבות המערערת; והשנייה בשיקול הדעת הרחב שהפקודה מקנה לבית המשפט. לגבי הראשונה, יש לזכור כי ההחלטה בה עסקינן ניתנה על ידי רשם ההוצאה לפועל, כאמור. מטרת גוף ההוצאה לפועל היא לאכוף פסקי דין של ערכאות השיפוט – דבר המעניק להחלטותיו מעמד ייחודי. הדבר בא לביטוי בפסיקה ובחקיקה כאחד. לגבי החקיקה, ראו למשל את סעיף 3א(ג) לחוק הוצאה לפועל, המורה כי "החלטות וצווים של רשם הוצאה לפועל דינם, לעניין אכיפה והוצאה לפועל, כדין החלטה או צו של בית משפט". באשר לפסיקה, ראו את פסיקת בית משפט זה, לפיה גוף ההוצאה לפועל הוא גוף מעין שיפוטי (רע"א 411/13 מפעלי מתכת ש.כהן בע"מ נ' מנורה מבטחים ביטוח בע"מ, בפס' 11 (20.05.2013), והאסמכתאות שם). מן האמור עולה כי אין לראות בערבות שניתנה במקרה זה כערבות "רגילה", שניתנה בין שני אנשים, או בין אדם לבין גוף פיננסי בחוזה. מדובר בערבות שקמה מכוח החלטה מעין שיפוטית, אשר במקרים מסוימים מעמדה כהחלטה שיפוטית, וכל תכליתה לאכוף את פסקי דינן של הערכאות השיפוטיות. לשון אחר, ערבות עשויה לקום מכוח הסכם המנותק מכל הליך משפטי או פסק דין. האם ערבות כזו דינה בהכרח כדין ערבות שיסודה נטוע בפסק דין של בית משפט לענייני משפחה והחלטה של רשם הוצאה לפועל, המתייחסת מפורשות לפסק הדין? סבורני כי ניתן להבחין בין הדברים במסגרת הפרשנות הלשונית של סעיף 69(א)(3) לפקודה.

העניין הנוסף שיש לתת לו משקל במסגרת בחינת הלשון הוא שיקול הדעת הרחב שמקנה הפקודה לערכאות בהליך כגון דא. למעשה, הפקודה אינה מונה ולו שיקול אחד שיש לבחון בהחלטת צו ההפטר על חוב המזונות. דומה כי על פי רוב תוצאה פרשנית הקובעת כלל בינארי, השולל את שיקול דעתו של בית המשפט, אינה עולה בקנה אחד עם עניין זה.

שאלה עיונית יפה היא מה המשקל שיש להעניק לפרשנות הלשונית הנוהגת תקופה ארוכה. רוצה לומר, עמדות חבריי אכן מעוגנות בלשון הטקסט. ואולם, הן

מהווה סוג של חידוש. אין בכך לשלול את עמדתם. ברם, בבוא בית המשפט לבחון האם יש פרשנות נוספת, נראה כי יש משקל לכך שפרשנות מסוימת שלטה בכיפה תקופה ארוכה. כמובן, לו היה מדובר בטעות על פני החוק ניתן היה להמעיט בערך הפרשנות הלשונית הנוהגת; אך כאמור לעיל, דעתי היא שהפרשנות הנוספת והנוהגת, המכניסה לגדרי החריג גם ערב – הינה אפשרית. מסקנה זו, לטעמי, מתחזקת לנוכח הפרשנות הלשונית הנוהגת. כמובן, הדבר לא ייחשב כחידוש אם נזכיר כי ישנן גישות שונות בכל הקשור לשפה ולפרשנותה. נראה כי האמור לעיל משתלב עם עמדתו של הפילוסוף לודוויג ויטגנשטיין, אשר חי באנגליה במאה הקודמת והיה מחשובי האסכולה האנליטית. להשקפתו המאוחרת, יש להבין את משמעותם של מילים ומונחים בשפה בהתאם לאופן השימוש שנעשה בהם בפועל, ולא דווקא באמצעות ניתוח אפריורי כזה או אחר (LUDWIG WITTGENSTEIN, PHILOSOPHICAL INVESTIGATIONS) (G.E.M. Anscombe 2nd ed. 1958) 225-226). אכן, פרשנות של שפה משפטית בכלל, ושל חיקוק בפרט, היא מלאכה שאינה חופפת לפרשנות ה"חברתית" של השפה. אך כאן עסקינן בפרשנות רבת שנים, שיושמה פעמים רבות – "הלכה למעשה". ויובהר שוב כי עסקינן בנתון "מחזק", ולא בנקודה מכריעה.

סיכומו של דבר הוא כי נוכח כל האמור, אני סבור כי ישנן לכל הפחות שתי אפשרויות לשוניות לשאלה האם ניתן פסק דין לחובת המערערת בתובענת מזונות. במובן זה דעתי קרובה יותר לעמדת חברתי, השופטת י' וילנר, אשר לא שללה את האפשרות לשתי פרשנויות לשוניות שונות. מכאן יש לפנות לפרשנות התכליתית של החקיקה.

תכלית סעיף 69(א)(3) לפקודת פשיטת רגל והזיקה לדיני הערבות

5. חברתי, השופטת י' וילנר, שמה את הדגש בחוות דעתה על שתי תכליות עיקריות של הליכי פשיטת רגל: אפשרות החייב להשתקם ולפתוח דף חדש; ומימוש נכסי החייב תוך חלוקתם בצורה שוויונית ויעילה (ראו פס' 18 לחוות דעתה של חברתי, ואת הפסיקה שהובאה שם). התכלית הראשונה מתמקדת בחייב והשנייה בנושים. לנוכח התכלית הראשונה נקבע בחוק כי ככלל, צו הפטר פוטר פושט רגל מכל חוב בר-תביעה. בעניין החריג הקבוע בחוק, לפיו צו הפטר לא חל ככלל על חוב מזונות, חברתי, השופטת י' וילנר, הדגישה כי "הימנעותו של החייב משתלום מזונות כרוכה...בכשל מוסרי כבד". כשל זה, לתפיסתה, עומד בבסיס החרגת חוב המזונות מתחולת צו הפטר. לאמור, החיוב במזונות הינו כה חשוב ואישי, שאין מקום להעדיף את שיקולי השיקום ופתיחת פרק חדש בחיי החייב. על כן, הפטר לא יחול על חוב זה.

אם זהו הרציונאל הרי שהמערערת, כערבה ולא כהורי הקטין, איננה נושאת באותה אחריות אישית. הימנעותה מתשלום החוב אינה כרוכה באותו כשל מוסרי, ואין לראות בערבותה למזונות כפסק דין לחובתה.

דעתי אחרת. אכן, הורה שאינו משלם מזונות לילדיו מוכתם בכשל מוסרי כבד. כתם זה אינו דבק בבגדו של הערב. אך עסקינן בדין ולא בחסד או במוסר, והכתם המוסרי אינו ממצה את הסוגיה. כך אף לגבי ההורה. למשל, חשוב שהורה ישלם מזונות גם מנקודת מבטו של הילד. זאת הן מבחינה חומרית והן מבחינת הצורך במתן ביטוי לתפקידו של ההורה. אך כל נשכח כי המטרה המרכזית בתשלום מזונות היא להגשים תכלית סוציאלית. תכלית זו שורשיה עתיקים ונטועים כבר בתחילת הימים ובחוקי הטבע. עם זאת, לא מדובר בהתנדבות או בעשיית מעשה טוב אלא בחוב משפטי מובהק. החובה לשלם נגזרת מצרכי הילד וטובתו. נכון לומר כי הכשל המוסרי בהיעדר התשלום נובע מהפגיעה בתכלית הסוציאלית, ואיננו מהווה תכלית כשלעצמו. זוהי חובה בדין. החוט המשולש העולה מן האמור, בין הפגם המוסרי, התכלית הסוציאלית והחובה על פי דין – הוצג בעניין ברדה, אשר חזר לאחרונה על הפסיקה לפיה: "בית משפט זה קבע כי הכללת חוב מזונות במסגרת הליכי הפטר תתאפשר בנסיבות חריגות בלבד (ראו: עניין קצקה; ע"א 6456/13 ישעיהו נ' גמזו [פורסם בנבו] (03.05.2015)). זאת, נוכח הכשל המוסרי הדבק בהתנהלותו של החייב, בשל העובדה כי מדובר בחוב חברתי-סוציאלי, שנוצר בשל הפרת המחויבות האישית של החייב לדאוג לכלכלת מי שהוא חב במזונותיהם (עניין ד.מ, בפסקה 35)" (ע"א 2837/17 ברדה נ' כונס נכסים הרשמי, בפס' 21 (06.06.2018); ההדגשה איננה במקור).

בפשטות ניתן לומר כי על אדם לשלם את חובו, וביתר שאת לגבי חובותיו כלפי ילדיו. אך הדגש הראשון במעלה אינו לחנך את האב, אלא להגן על הילד ולדאוג לו. כחלק מעניין זה המחוקק הישראלי מצא לנכון לקבוע שורה של הוראות חוק המכירות במעמד המיוחד של המזונות, לרבות פקודת פשיטת הרגל. כך למשל, סעיף 8(ב) לחוק הגנת השכר, תשי"ח-1958, מקדם סיפוק מזונות על ידי החרגה של ההגבלה הקיימת בעניין העברת שכר עבודה; וסעיף 14 לחוק המזונות קובע כי זכות המזונות משורינת מפני כל נושי הזכאי, ולא ניתן לעקלה, לשעבדה או לקזזה. במסגרת זו, החייב לא יכול לעורר נגדה טענת קיזוז. סעיף זה אף מגלם תפיסה פטרנליסטית במידת מה, המגינה על הזכאי למזונות מפני פעולותיו עצמו. הסיפא של הסעיף מלמד זאת, בקובעו: "אלא לזכותו של מי שסיפק לזכאי אמצעי-מחיה בצורת שירותים או מצרכים". הסעיף כולל אפוא מגבלה כפולה: ניתן לעקל, לשעבד או לקזז זכות למזונות רק כלפי מי שסיפק דבר מה בעבר, בניגוד לסיפוקו לעתיד; וזאת רק בתמורה לשירותים

או מצרכים. ביטוי נוסף לחשיבות המזונות ניתן למצוא בסעיף 8 לאותו החוק, לפיו בית המשפט רשאי לצוות על חייב לתת ערובה לתשלום המזונות; וכן בסעיף 8 לחוק אכיפת פסקי-חוק, תשי"ח-1958; בסעיף 50(א)(2) לחוק הוצאה לפועל; ובפרק הרביעי, מזונות מן העזבון, ובפרט בסעיף 61(א), לחוק הירושה, תשכ"ה-1965. אף ההסדר החוקי אליו התייחסה חברתי בחוות דעתה, המאפשר לזכאים לקבל מזונות מהמוסד במקרים מסוימים, מלמד על מעמדם המיוחד הנובע מן התכלית האמורה. אחריות המוסד לתשלום מזונות איננה קמה בשל פגם מוסרי כלשהו בהתנהגות החייב, שהרי ממילא פגם זה לא דבק ברשויות המדינה – אלא מתוך צורך מעשי, חברתי וסוציאלי מדרגה ראשונה. קרי, להבטיח כי צורכיהם הבסיסיים של הקטינים יקבלו מענה (לסקירה רחבה של החקיקה הרלוונטית ראו גם, גד טדסקי "חיוב המזונות במשפטנו האזרחי" משפטים ו 242, 246-244 (תשל"ו)).

בפקודה עצמה ניתן גם למצוא מגוון הוראות המלמדות על הייחוד שבחוב ובכספי מזונות. סעיף 35(י) לפקודה קובע כי פשרה או הסדר שעשה פושט הרגל עם נושיו לא יפטרו אותו מחבות לפי פסק דין נגדו בתביעה למזונות; סעיף 78(ד) מורה כי כסף המגיע בעד פיגורים במילוי צווי מזונות הינו חוב בדין קדימה; וסעיף 128(א) קובע כי ניתן להקציב לזכאי למזונות סכומי כסף מתוך נכסי החייב או הכנסותיו – גם לעניין פסק דין מזונות שזמן פירעונם לאחר מתן צו הכינוס.

עולה אפוא כי מעמדם הייחודי של כספי וחוב מזונות נובע מתכלית סוציאלית מובהקת שמוקדה בקטין. סעיף 69(א)(3) מהווה המשך ישיר של עניין זה. תפקידו להבטיח כי גם במתן צו הפטר, צרכיהם הבסיסיים-סוציאליים של הקטינים יסופקו. בהקשר זה ראו למשל את מקרה טינואני, שם הוטעם כי "...המחוקק קבע כי קיימים סוגים מיוחדים של חובות, שאין מקום להסיגם מפני הרצון לאפשר לחייב להיפטר מחובותיו. מקרים אלה מנויים כאמור בסעיף 69(א) לפקודה. מדובר בחוב מזונות לפי פסק-דין (אלא אם בית המשפט כלל אותו במפורש בהפטר)...המשותף לכל אותם סוגי חובות הוא שבבסיסם עומדים שיקולים חברתיים מובהקים המצדיקים את 'שיריון' החובות הנ"ל מפני צו הפטר בפשיטת רגל. כך, ביחס לחובות מזונות קיים אינטרס חברתי שהחייב במזונות ישלם דמי מזונות..." (ע"א 5735/09 עיריית טבריה נ' טינואני, בפס' 6 (17.04.2012); ההדגשות אינן במקור). גם בעניין ד.מ. נקבע, בין היתר כי במסגרת הסעיף יש לאזן בין זכותו של החייב לפתוח דף חדש בחייו, לבין "האינטרס של הנושה, לקבל מהחייב כספים הנחוצים לו לשם סיפוק צרכי מחייתו, והאינטרס הציבורי המיוחד בהבטחת תשלומם של פסקי-דין למזונות" (ע"א 7092/13 ד.מ. נ' י.מ., בפס' 34 (12.10.2015) (להלן: עניין ד.מ.)). חלקו השני של האיזון, העוסק בנושה,

איננו מתרכז בכשל מוסרי-אישי של החייב, אלא בצרכים הסוציאליים של הקטינים. סיפוקם של אלו הוא אף חלק מהאינטרס הציבורי. אני סבור אם כן כי קבלת הערעור תשים את הדגש על הפן המוסרי הנלווה לאי תשלום מזונות, אך תחטא לתכלית המרכזית של חובת המזונות ושל החריג הקבוע בפקודה – התכלית הסוציאלית. כאמור, הפגם המוסרי הוא תולדה של תכלית זו, שאי תשלום המזונות חוטא לה – ואיננו תכלית החריג בפני עצמו.

הערב ומעמדו

6. ישאל השואל כיצד חבותה של המערערת שלובה בתכלית זו? התשובה לכך נעוצה בכך שחובה נובע מערבות. לפתחו של החייב רבץ צו איסור יציאה מן הארץ. על מנת שזה יוסר באופן זמני המערערת, בהחלטה מודעת וברורה, הביעה את נכונותה לשמש כערבה לחובותיו בכל הקשור למזונות. עולה אפוא כי מטרת הערבות בענייננו היא שמחד גיסא, תכלית איסור היציאה מהארץ שרבץ לפתחו של החייב, היא הבטחת תשלום המזונות על ידו, לא תסוכל; ומאידך גיסא לפגוע בחופש תנועתו של החייב במידה הפחותה ביותר. הדבר הוגשם על ידי מוסד הערבות, ויש בכך גם ללמד על ייחודיותו של מוסד זה. במסגרתו צד ג', שאיננו קשור לעניין במקור, נחשף לסיכון הפעילות לה הוא ערב (ראו גם, ע"א 3894/11 דלק - חברת הדלק הישראלית בע"מ נ' בן שלום (06.06.2013)). זוהי פרקטיקה מקובלת בתיקי מזונות מזה תקופה ארוכה ועל כך נרחיב בהמשך. במקרינו, הסיכון התממש. החייב לא שב לארץ. לפיכך הנטל לתשלום המזונות נופל כולו לפתחם של הערבים.

ויש להדגיש – נטילת הערבות על ידי המערערת נעשתה רק לאחר שכב' רשם ההוצאה לפועל (כתוארו דאז) ד' טעון ווידא פעם אחר פעם ביסודיות כי היא מבינה את משמעות הדבר. בדיון שנערך ביום 22.7.2017, הובהרו לה נפקויות העניין, והיא הסכימה להן והכירה בקיומן. מהפרוטוקול עולה כי המערערת הצהירה לגבי החייב המקורי כי: "עכשיו אנו כמו משפחה אחת עם אמא שלו. הוא כמו בן שלי". לשאלה האם היא יודעת למה היא נמצאת במקום המדובר היא השיבה כי "אני חתמתי מסמך שהוא [החייב] יצא לחו"ל לבקר את אחיו ואני חתמתי שאם הוא לא יחזור בחזרה, אני אשלם את החוב במקומו. המדובר בסכום של 3,000-4,000 ₪ כל חודש". המערערת נשאלה פעם נוספת אם היא מודעת לכך שהחייב צריך לשלם מזונות והאם היא מבינה שבמידה שהוא לא ישוב היא תצטרך לשלם – והיא השיבה בחיוב לשתי השאלות. הרשם לא הסתפק בכך והבהיר פעם נוספת למערערת כי "אם תצטרכי לשלם כל חודש 3,000-4,000 ₪ ללא כל בעיה" והיא השיבה "אני יכולה ומוכנה". לבסוף, הרשם נכנס

לעובי הקורה וחישוב במדויק את הוצאות המערערת, וציין כי המערערת לא תוכל לעמוד בתשלום באם תיפרד מבן זוגה. המערערת השיבה כי "יש לי את העזרה של הבנים שלי". הרשם לא פטר עצמו בכך ויודא פעם נוספת האם היא מסתמכת על בניה – וגם לכך השיבה המערערת בחיוב.

הדברים הובאו באריכות על מנת להמחיש כי המערערת לקחה החלטה מודעת ואוטונומית לגבי הערבות. עתה, משהתממש העניין לשמו היא ניתנה המערערת מבקשת לפטור אותה מהתחייבותה נוכח צו הפטר שניתן לה. לגישתה, החוב הוא של החייב המקורי ואין לזקוף אותו כנגדה במתן צו הפטר. כך בניגוד למצב בו החייב המקורי היה זכאי לצו הפטר. ואולם, בל נשכח כי ערבותה של המערערת היא שהקלה על בריחתו של החייב מהארץ, שכן אלמלא היא (או אחר) הייתה ערבה לו – ככל הנראה צו איסור היציאה מהארץ לא היה מוסר. כמובן אין טענה שהמערערת הייתה חלק מתכנית הבריחה. הרי בסוף היא חויבה בסכומים כספיים משמעותיים עקב התנהגות החייב. ברם, היא זו שבחרה להכניס עצמה למערך החיובים של המזונות. בניגוד לחייב המקורי אין מדובר בחובה של המערערת מדין הטבע, אלא בחוב הנובע מהחלטתה להיכנס למעגל החיוב. כיבוד חופש הבחירה של האדם מחייב גם ליתן תוקף לחובות שהוא לקח על עצמו בצורה מודעת.

ההסכם בין האב לבין המערערת, לפיו היא ערבה לחובותיו, מצוי תחת המטריה של חופש החוזים. אך לא רק. לנוכח תוכן העניין – מזונות של קטין, לרבות צו עיכוב היציאה מן הארץ נגד האב – הצדדים להסכם אינם יכולים לסיים את העניין בינם לבין עצמם בח' אמותיהם, במשרד זה או אחר. בית המשפט הוא האחראי על מימוש ההסכם ועל מתן תוקף לו. כשם שבית המשפט או רשם ההוצאה לפועל הוציא את צו עיכוב היציאה מן הארץ לשם תשלום המזונות, כך רק הוא יכול לבטלו, ולו באופן זמני. זהו הקשר הבל ינתק בין הסכם הערבות לבין פסק דין המזונות לחובת החייב. מכאן כי לצורך כביבוד הסכמת הצדדים נדבך נוסף.

ודוקו, כל ערב, מעצם היותו ערב, שונה מהחייב המקורי. הסיבה לכך נעוצה בכך שהראשון חב בחוב באופן אישי, ואילו השני רק מכוח ערבות. ואולם, חוק הערבות מכבד את האוטונומיה ואת חיי המעשה וקובע כי היה וגורם מודע למשמעות הערבות ועומד בתנאי החוק האחרים – הוא רשאי להיות ערב לחוב. אין לאפשר מצב בו פטור מסוים ניתן לערב אך לא לחייב מקורי – כי בחובו של הראשון לא נפל פגם מוסרי כשלהו. הדבר נוגד את תכלית מוסד הערבות, במסגרתו הערב נכנס בנעלי החייב לכל דבר ועניין.

נסיים פרק זה בדרך הבאה: ניתן לצפות על המקרה, תוך עריכת הבחנה בין המערערת, הערבה, לבין החייב המקורי, האב. ראייה זו תטיב עם המערערת ותאפשר קו טיעון לפיו דינה אינה כדינו. הוא ההורה והיא "רק" הערבה. ואולם, הסתכלות על מלוא התמונה מחייבת עמידה של המערערת אל מול הקטין, או הקטינים במקרה זה. נקודת מבט זו מחמירה עם המערערת-הערבה. הטעם בכך הוא שהיא החליטה לקחת על עצמה את החובות כלפי הקטין, או למצער להיות ערבה להם. בכפוף להחלטה זו הותר לאב לצאת מן הארץ, על כל המשתמע מכך. אכן, אין הערבה חייבת להסכים ליטול על עצמה את חוב המזונות; אך היא רשאית לעשות זאת. משהיא בחרה כך – היא נכנסת לנעלי החייב. מקרה זה אף מדגים שהיא הייתה מודעת היטב להשלכות החלטתה. הערבה בחרה להתערב ביחסים בין האב לבין ילדיו, ובפועל להחליף אותו. זאת תחת העין הפוקחת של רשם ההוצאה לפועל. על פי קו זה, שאלה חשובה היא מדוע מצבו של הקטין יורע? כפי שיפורט להלן, במידה וצו ההפטר יוחל על חוב המערערת הקטין "יפסיד" – שכן תשלום החוב על ידי המוסד אינו זהה לתשלומו על ידי המערערת.

תשלום חוב המערערת על ידי המוסד לביטוח לאומי

7. בחוות דעתה של חברתי נכתב כי קבלת הערעור תפגע בתכלית הסוציאלית, שהוצגה לעיל כבסיס לחובת המזונות, באופן חלקי בלבד, משום שהמוסד יישא בתשלום המזונות לבני המשפחה הזכאים ממילא. בהמשך לכך היא ציינה, ומצטרף אני לדעתה בעניין זה, את הפגיעה באינטרס הציבורי בדמות הקופה הציבורית במנגנון תשלום זה. ואולם לגישה, על אף האמור, באיזון בין השניים ידה של המערערת על העליונה. להשקפתי, שיקול הפגיעה בקופה הציבורית הוא חשוב ובעל משקל, אך גם הוא רחוק מלמצות את העניין. כפי שיובהר, יש לברר לא רק מי ישלם, אלא כמה ישלם. ככל שהקטין לא יקבל את מלוא הסכום באם יוחל הסדר כלשהו, וככל שהפער בין השיעור שישולם על ידי המוסד לבין השיעור שישולם על ידי הערב או האב גדל – כך קשה יהיה יותר להצדיק את החלת צו ההפטר על חוב מזונות. הפער הנמצא בין תשלום על ידי המוסד לבין תשלום המערערת לקטין מתרכז בהוראות חוק המזונות (הבטחת תשלום), התשל"ב-1972 (להלן: חוק הבטחת תשלום), אשר חלות לכל היותר שנה אחת אחרונת. במונח זה החלת ההסדר איננה מהווה מענה מלא לתכליתו, והיא עשויה לפגוע בקטינים. זאת לצד הפגיעה באינטרס הציבורי של שמירה על משאבי המוסד. הכל כפי שיפורט להלן.

דברי ההסבר של חוק הבטחת תשלום, מכוחו נושא המוסד בתשלום המזונות, פירטו כי: "[ה]חוק...נועד לסייע לנשים ולילדים תושבי ישראל, שבידיהם פסק דין למזונות, והם אינם מקבלים את דמי המזונות מן החייב [או מהמערער בענייננו]". מטרתו הינה לחסוך מהזכאים למזונות את הצורך בהליכי גבייה (ראו גם את דברי ההסבר להצעת חוק הבטחת תשלום; וכן רע"א 07/631 פלוני נ' המוסד לביטוח לאומי (21.05.2009)). לשם הגשמת מטרות אלו החוק קובע כי הזכאים רשאים לקבל תשלום חודשי מהמוסד לביטוח לאומי, בהתאם להוראותיו. ואולם, בבסיס חוק הבטחת תשלום החוק ניצבת ההנחה כי המוסד יוכל להיפרע מהחייב. לפיכך, סעיף 14 מקנה למוסד זכות סוברוגציה לגבות את הכספים ממנו.

הקושי הראשון בהחלת הסדר זה על מקרינו, אותו הזכירה גם חברתי, עוסק בפגיעה בקופה הציבורית. אל מול המערערת, אשר כאמור קיבלה על עצמה את החוב, ניצב המוסד. חוב מזונות, בניגוד לחובות אחרים, הוא חובה פרטית בין הורה (או הערב לו במקרה זה, הנכנס בנעליו) לבין ילדו. הדין דורש מהחייב לשלם את מזונות ילדיו – ולא מרשות ממשלתית מכספי הציבור. הרשות אך עשויה לשמש כמטווח במקרים בהם יש קושי בגבייה, אך גם אז הזכאות הכספית איננה מתאינת אלא עוברת לידי המוסד. אך אין לטעות. זהו מצב בדיעבד – שהוא המצוי שאינו ראוי. על פי ההיגיון שנוקטת בו המערערת אין צורך להטיל איסור יציאה מהארץ כלל – כי הרי ממילא המוסד ישלם באם החייב לא ישוב. אך כידוע אין זה המצב. מעבר לצורך להפנים ולהכיר בכלל לפיו נכון וראוי כי כל אדם יחוב בחובותיו, מדובר בהגברת הנטל על הקופה הציבורית. הפסיקה קבעה כי ככלל, מעמדו של המוסד לביטוח לאומי אינו שונה ממעמד הנושה בהליכי הגבייה ו"אין להחריג את המל"ל מן הפטור שקיבל הנושה המקורי וכי חוק הבטחת התשלום אינו מיועד לשמש כאמצעי מילוט אשר בעזרתו יוכל החייב להעביר את חובו הפרטי אל הקופה הציבורית" (רע"א 7940/13 קצקה נ' כונס הנכסים הרשמי, בפס' 7 (29.01.2014); ראו גם, רע"א 3898/12 לרנר נ' כונס הנכסים הרשמי (30.08.2012); להבדלים בין המוסד לבין הזכאי ראו, דוד בר אופיר הוצאה לפועל הליכים והלכות 330 (מהדורה שביעית, 2018) (להלן: בר אופיר)). מתן משמעות מהותית לפסיקה זו תומכת בתוצאה של דחיית הערעור.

במקרינו, ערבות המערערת נבחנה לעומק בטרם אושרה, ואין מקום לגישה של מה לי ולקושי כי המוסד יושיע. במקרים המתאימים על המוסד לשאת בתשלומים כגון דא, ובפרט כאשר האלטרנטיבה היא כי איש לא ישא בהם. ברם במקרינו, אינני רואה לנכון ליצור כלל לפיו המוסד ישלם והחייב, או מי שבא בנעליו, יהיה פטור רק מפני שהוא הוכרז כפושט רגל וקיבל צו הפטר. לא נראה שישנה הצדקה להעביר את נטל

התשלום לכתפי הציבור, ויש לזכור כי גם הקופה הציבורית מוגבלת היא. הכסף שהמוסד מוציא אינו כאש שניתן להעביר מנר לנר, אלא בא על חשבון צרכים ציבוריים אחרים.

8. לצד הקושי העוסק בפגיעה במשאבי המוסד ניצב קושי מרכזי וכאוב יותר: הפגיעה בסכום הזכאות של הקטינים אם המוסד ישלם לעומת האלטרנטיבה – תשלום על ידי המערערת. פגיעה זו חלה על חוב המזונות, שנצבר בעבר; והיא גם צופה פני עתיד.

נסביר. חוק הבטחת תשלום עוסק בתשלומים עתידיים ובחוב בן שנה לכל היותר. לעומת זאת, צו ההפטר עוסק בחוב עבר בלבד. סעיף 6(א) לחוק הבטחת תשלום, הקובע את תקופת התשלום, מורה כי "תשלום לפי חוק זה ישולם לזוכה במשך התקופה הקבועה בפסק הדין למזונות, כל עוד מוטלת על החייב חובה בתשלום המזונות, אולם לא ישולם למפרע אלא עד היום שנקבע בפסק הדין או עד שנה אחת לפני יום הגשת הבקשה למוסד, הכל לפי המאוחר" (ההדגשה איננה במקור. בהקשר של תשלום למפרע ראו גם בר דוד, בעמ' 328(10)-329; וכן ב"ל (אזורי י-ם) 28193-05-11 עספור נ' המוסד לביטוח לאומי, בפס' 9-10 (29.08.2012); ב"ל (אזורי י-ם) 12492/04 ליאורה נ' בטוח לאומי-סניף ירושלים, בפס' 33-43 (16.10.2005)). בענייננו, עולה כי חובה של המערערת בן עשור לפחות. מכאן כי חוק הבטחת תשלום רחוק "מלספק את הסחורה". החפיפה בין הנושא בו עסקינן – החלת צו ההפטר על חוב מזונות – לבין הוראות חוק הבטחת תשלום היא מוגבלת מאוד, באורך שנה בלבד, ואין בהוראות חוק זה לרפא את הפגם באם יתקבל הערעור. משמעות הדבר כי הנושים – קטינים – לא יהיו זכאים למרבית חוב מזונותיהם.

לגבי חובת המזונות העתידית, כאמור, צו הפטר חל על חובות עבר בלבד. על כן, חשש נוסף מהחלת הסדר זה הוא יצירת "מעגל קסמים". השופט י' עמית הטיב לבטא חשש זה במקרה אחר בו הוא ציין כי: "עלול להיווצר מצב בו מדי חודש 'יתקתק' חיוב במזונות בסכום של 2,000 ₪, המשיבה [או הנושה] תפתח תיק הוצאה לפועל, המערער [או המערערת] ייאבק בהוצאה לפועל, שמא בשלב מסוים יבקש להכריז על עצמו פושט רגל, לאחר מכן יבקש הפטר, וכך נמצא חוזרים לנקודת ההתחלה" (עניין סלימאן, בפס' 3 לחוות הדעת). חשש דומה עולה באם יתקבל הערעור שלפנינו. רוצה לומר כי החלת פרשנות המבקשת על סעיף 69 לפקודה אינה רלוונטית רק לחוב העבר – אלא יתכן גם לחבות העתידית של המערערת. הדבר מתקשר לחוק הבטחת תשלום בכך שאי תשלום על ידי החייב משמעו כי המוסד ישא בתשלום המזונות בזמן

אמת. הפגם בכך, מעבר לאמור בדבר יצירת מעגל החוזר על עצמו, הוא שהזכאות לקבלת כספים מאת המוסד מוגבלת ומצומצמת על ידי מספר הוראות. ביניהן, התנאים הקבועים בסעיף 2(א) לחוק הבטחת התשלום, וכן אלו המחמירים הקבועים בתקנות המזונות (הבטחת תשלום), התשל"ג – 1972 (להלן: התקנות) (ראו גם ע"מ 4445/16 שני שטיין נ' משרד הבינוי והשיכון המשרד הראשי (04.12.2017)). קבלת מזונות מהמוסד אף מותנית בבחינת הכנסה (ראו תקנה 6 לתקנות); והכנסה המתקבלת מגבלת מזונות נלקחת בחשבון בבחינת זכאות וגובה גמלה להבטחת הכנסה. כך בהתאם לחוק הבטחת הכנסה, תשמ"א-1980, לחוק המזונות ולתקנה 5 לתקנות. לבסוף, בהתאם לסעיפים 2 לחוק הבטחת התשלום, הזכאות למזונות היא בהתאם לפסק הדין הקובע אותם או התקנות, לפי הנמוך מביניהם (ראו תקנה 4 לתקנות; וכן שלמה לויין ואשר גרוניס פשיטת רגל 225 (2010)).

ויש להדגיש – הטלת העול על כתפי החברה והפגיעה בזכות הזכאים למזונות איננה אך במקרה הקונקרטי. קבלת הערעור תוביל לקביעת הלכה גורפת לפיה חבות מזונות הנובעת מערבות איננה פסק דין לחובת הערב לפי דיני פשיטת הרגל והסעיף הרלוונטי. הדבר עשוי לגרום לכך שחקיקה שמטרתה להטיב עם הזכאים למזונות על ידי הקלה בהליכי הגבייה, בסופו של דבר תפגע בהם, שכן בהחלטה הסכום לו הם זכאים יפחת. כך לגבי חוב מזונות שנצבר לטובתם בעבר וכך יתכן גם לגבי זכאות עתידית למזונות, בשל החשש מיצירת "מעגל קסמים". בהתקיימותה של גורם אלטרנטיבי – הוא המערערת, אשר קיבלה על עצמה את הערבות בהחלטה מודעת – קשה בעיניי להצדיק פגיעה זו בתכלית הסוציאלית, הניצבת בבסיס חובת המזונות, החריג לחוק וחוק הבטחת תשלום; והעברה של נטל התשלום אל רשויות המדינה, אשר ככל הנראה לא יוכלו להיפרע מן החייב המקורי עקב בריחתו לחו"ל. עולה אפוא כי ההסדר לפיו המוסד יכול לשאת בתשלומי הזכאים איננו מהווה פתרון ראוי ומלא למקרינו ולדומים לו. תכליתו לספק סעד בדמות חסכון הליכי גבייה, ובנסיבות תיק זה דומה שהיא אינה מתקיימת. אין באמור להתעלם מטענות המערערת או ממצוקתה. ברם, אינני סבור כי יש מקום לקבוע כלל גורף על ידי קבלת הערעור, אלא כפי שיוטעם להלן – יש לתת ביטוי לדברים על פי הסטנדרטים הקבועים בסיפא של הסעיף.

סוף דבר, בחינת תכליות החיקוקים הרלוונטיים – חובת המזונות, פקודת פשיטת רגל, חוק הבטחת תשלום וחוק הערבות – מובילה, לגישתי, למסקנה לפיה יש לדחות את הערעור. לאמור, אין לקבוע שכאשר חבות מזונות נובעת מערבות אין מדובר ב"חבות לפי פסק דין לחובתו [של החייב] בתובענת מזונות". מסקנה זו איננה

עולה בקנה אחד עם תכליתם הסוציאלית של החוקים, והחיוכים המשפטיים של המערערת הנובעים מהסכם הערבות שקיבל תוקף בהחלטת הרשם.

השלכות מעשיות

9. טרם סיום אפנה את הזרקור למספר בעיות מעשיות שעשויות לעלות באם הערעור יתקבל. ראשית, תוצאה כזו עשויה לפגוע דווקא בחייבים; שנית, שאלת החבות העתידית של המערערת; שלישית, תחולת הפרשנות שהמערערת מבקשת להחיל על סעיף 69(א)(3) על סעיפים אחרים בפקודה; ורביעית, נסיבות מתן ההפטר במקרה הקונקרטי.

הסוגיה הראשונה נסובה, כאמור, על כך שקבלת הערעור עשויה לפגוע בחייבים. אפשרות להחיל צו הפטר באופן גורף על חבות מזונות הנובעת מערבות תוביל לפגיעה במוסד הערבות בהקשר זה, משום שלא תהיה לו משמעות מקום בו הערב קיבל צו הפטר. נדמה שהניסיון מלמד כי השינויים החברתיים של 20 השנים האחרונות וחיזוק הזכות לחופש התנועה הובילו לכך שאנשים נוסעים יותר לחוץ לארץ. יש הרואים בנסיעה כזו מעין זכות, או לפחות פעולה טבעית ומתבקשת. כפי שצינתי לעיל, המנגנון של הסרת צו עיכוב יציאה מן הארץ העומד נגד הורה החייב במזונות – כנגד חתימת ערב או ערבים – הוא מנגנון יעיל ונפוץ. בית המשפט או הרשם אינו נעתר לבקשות מעין אלה באופן אוטומטי, אבל רבים המקרים בהם בקשה כזו של הורה מתקבלת. ועתה, אם פשיטת רגל וקבלת צו הפטר יוכלו לשחרר את הערב מחובותיו – ועסקינן בסכומים נכבדים שנצברו על פני שנים – נדמה כי הערכאה השיפוטית תאלץ לחשוב פעם ופעם נוספת בטרם תיעתר לבקשה כזו של חייב. התוצאה היא שהמשוכה העומדת בפני הורה-חייב בבקשה לצאת את הארץ באופן זמני, תהיה הסיבה אשר תהיה, תגבה בצורה משמעותית, עד כדי הפיכתה לבלתי עבירה. מכאן כי הסדר הערבות, שנועד לסייע לחייבים אשר כנגדם צו איסור יציאה מהארץ – יאבד מעוקצו. נראה כי עניין זה יהיה דווקא בעוכריהם של חייבים, שניתן ויתקשו לצאת מן הארץ בשל פסיקה שכזו.

העניין השני הוא שאלת החבות העתידית של המערערת. התייחסתי לעיל לנקודה הזו מנקודת מבטו של המוסד לביטוח לאומי. עתה, יוצגו הדברים תוך דגש על החשש ליצירת אנומאליה משפטית. עניין סלימאן קבע כי הפקודה איננה מאפשרת ליתן הפטר מחוב מזונות לעתיד. זאת משום שאין מדובר ב"חוב בר-תביעה", בהתאם לרישא של סעיף 69(א). ובלשון הפסיקה: "ומכלל הן נשמע הלאו – חוב שאיננו בר-תביעה,

לא ניתן לקבל בגינו הפטר כלל ועיקר" (שם, בפס' 29). כפי שהוטעם שם, אל לשון החוק כבולה התכלית – והיא איננה סובלת אפשרות לפיה יש לכלול בגדרי צו ההפטר גם את חבות מזונות עתידית (שם, בפס' 30; ראו גם עודד מאור ואסף דגי הפטר 1184-1186 (2019)). סעיף 175(א) לחוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, שפורסם ביום 15.3.2018 והוראותיו עתידות לחול שמונה עשר חודשים מיום חקיקתו, אף מאמץ הלכה זו בקובעו כי: ההפטר לא יחול על חובות עבר אלה..." (ההדגשה איננה במקור).

קבלת הערעור יוצרת את המצב הבא אפוא: צו הפטר יחול על חוב המזונות שנצבר בעבר לחובת המערערת. ויש להדגיש – תחולתו איננה נובעת מהחלת הסיפא של הסעיף, אלא מתוקף הקביעה כי חובה, הנובע מערבות, איננו פסק דין לחובתה. ואולם, לגבי חוב המזונות שייווצר בעתיד – כל חודש וחודש מחדש – המערערת תחוב בו מכוח דיני הערבות. כלומר, לגבי החוב מן העבר אין המבקשת נכנסת בנעלי החייב בשל ערבותה, משום שעל פי עמדת חבריי, חובה איננו נובע באופן ישיר מפסק הדין הקובע את חבות החייב המקורי; אך לגבי חיוביים עתידיים המצב הפוך. עניין זה אף עשוי להוות תמריץ לא לשלם חוב מזונות הנובע מערבות מלכתחילה. כך משום שבעת קבלת צו ההפטר, דבר שכמובן איננו פשוט אך אפשרי, הוא ממילא יחול על החוב ללא כל סייגים. זאת כפי שאף הטעים חברי, השופט י' עמית, בעניין סלימאן שצוטט לעיל. כאמור, הדבר אף מתקשר להסדר הקבוע בחוק הבטחת תשלום, ומוביל לכך שהחלתו איננה מהווה פתרון ראוי לפגיעה בתכלית הסוציאלית שקבלת הערעור עשויה לגרום.

הקושי המעשי השלישי הוא תחולת הפרשנות המוצעת בערעור זה לגבי סעיף 69(א)(3) על סעיפים אחרים בפקודה. העניין יומחש על ידי סעיף 35(י), לפיו: "פשרה או הסדר שנתקבלו ואושרו כאמור בסעיף זה יחייבו את החייב ואת כל הנושים לענין כל חוב בר-תביעה המגיע להם מהחייב, אך לא יפטרו את החייב מחבות לפי פסק דין נגדו בתביעה למזונות" (ההדגשה איננה במקור). כזכור, לשונו של 69(א)(3) היא "פסק דין לחובתו בתובענות מזונות". החלת פרשנות זוהי על שני הסעיפים, דבר המתבקש נוכח הדמיון הלשוני והעובדה שמדובר בחוק אחד – תוביל לתוצאה הנוגדת את תכליתו של סעיף 35(י). סעיף זה עוסק בתחולתה של פשרה או הסדר על חוב מזונות, וקובע כי אין הוא כפוף להם. עניין רפורט הסביר את הטעם בדבר: "...משניתן צו למזונות על-ידי בית-משפט, הרי רק בית-המשפט יכול לשחרר את פושט-הרגל מהחובה לקיים את הצו וכן שאין אפשרות להעריך את שוויים של חובות אלה, מכיוון שהם ניתנים לשינוי בין על-ידי צו של בית-משפט ובין כתוצאה משינוי נסיבות" (ע"א 152/71 רפורט נ' רפורט, כו(1) 253, בפס' 7 (1972); פסק דין זה ניתן לפני תיקון הפקודה, אך אין בתיקון להשפיע ממילא על עניין זה). ודוקו, בדומה לצו ההפטר, הניתן על ידי בית

המשפט, גם פשרה או הסדר מאושרים על ידו (סעיף 34(א) לפקודה). מטרת סעיף 35(י) היא שהערכאה השיפוטית לא תידון בסוגיה רגישה זו כחלק מעיסוקה ביתר החובות, אלא תקדיש לו מחשבה מיוחדת ונפרדת; וכן כי יוחלו אמות מידה המתאימות למטריה. דברים אלו רלוונטיים גם לחוב הנובע מערבות שכן מהותו, כחוב מזונות, אינו מושפעת מכך. יוצא אם כן כי קבלת הערעור תיצור אחד משני מצבים: או שביטויים דומים עד כדי זהים בפקודה יקבלו פרשנות שונה; או שתכליתם של סעיפים אחרים תיסתר.

הקושי המעשי הרביעי בקבלת הערעור קשור למקרה הקונקרטי, והוא השיקולים שנלקחו בחשבון על ידי הנאמנת בהמלצתה ליתן את צו ההפטר, ועל ידי בית המשפט שנתן אותו. סעיף 62(א) לפקודה קובע כי במתן הפטר בית המשפט רשאי לשמוע את הכונס הרשמי, את הנאמן וכל נושה. כמו כן, ניתן לתת משקל לתסקיר הכונס בדבר התנהגות החייב ועסקיו, לרבות התנהגותו במשך הליכי פשיטת הרגל. ואכן, בהליך זה הוגשה תגובת הנאמנים לבקשה למתן צו הפטר מטעם המערערת. מהתגובה עולה כי מרבית החובות בדין קדימה בהם המערערת חבה הם לאם ולקטינים; וכי נוכח סכומם הגבוה החובות בדין רגיל כלל לא נבדקו. בנוסף, הוזכר חוב המזונות בו חבה המערערת, "...[כ]חוב שאינו בר הפטר" שיש לנסות להגיע לגביו להסדר. בהמשך לכך, הגישה הנאמנת תסקיר הפטר במסגרתו היא לא התנגדה למתן צו ההפטר. ויודגש כי כעולה מתגובתה – היא סברה כי צו זה לא יחול על חוב המזונות. על רקע דיוני זה בית המשפט העניק למערערת את צו ההפטר. בפסק דין ציינה ערכאה קמא כי "הסתבכותה הכלכלית נגמרה עקב כך שחתמה כערכה לצדדים שלישיים". כמו כן, אחת הסיבות המרכזיות לדחיית ההתנגדות שהגיש אחד הנושים, בנק לאומי, הוא שממילא נוכח גובה החובות בדין קדימה לא יחולק בשנים הקרובות דיבידנד לנושים שבדין רגיל. מן האמור עולה כי הן חוות דעתה של הנאמנת והן מתן צו ההפטר על ידי בית המשפט, אשר התחשב גם בחוות דעת זו – סברו כי הצו איננו חל על חוב המזונות. ברם, לאחר אלה הגישה המערערת בקשה לכלול את חוב המזונות במסגרת הפטר. קבלת הערעור עשויה להוביל למצב בו צו ההפטר ניתן על סמך הנחה מסוימת – לפיה הוא אינו חל על חוב המזונות, אך כעת הוא יחול עליו בדיעבד. יתכן שאם ערכאה קמא הייתה מודעת לתחולה זו היא הייתה מגיעה למסקנה אחרת במתן הצו.

"במידה שהורה ובתנאים שהורה"

10. המערערת סברה בערעורה כי הסיפא של סעיף 69(א)(3) איננו חל בעניינה. מבלי לקבוע כל מסקנה בעניין הפרטני של המערערת, יצוין כיצד להשקפתי תחולת

הסעיף האמור עשויה לפתוח פתח מסוים לטענות קונקרטיות שעשויות לעלות על ידי ההורה או הערב. לשם הנוחיות נציג את סעיף 69(א)(3):

69. (א) צו ההפטר יפטור את פושט הרגל מכל חוב בר-תביעה בפשיטת רגל, חוץ מאלה:

...

(3) חבות לפי פסק דין לחובתו בתובענת מזונות, להוציא מה שהורה בית המשפט במפורש לגבי החבות, במידה שהורה ובתנאים שהורה.

צא ולמד כי מדובר בסולם עם שלושה חוקים: הראשון הוא הכלל, לפיו צו הפטר פוטר פושט רגל מכל חוב בר-תביעה. השני הוא חריג לכלל, בדמות פסק דין בתובעת מזונות – עליו לא חל ההפטר. השלישי, הקבוע בסיפא של הסעיף, ולפיו לבית המשפט שיקול דעת להורות אחרת. קרי, במקרה הרגיל צו ההפטר אינו חל על חבות מזונות; אולם עניין זה כפוף לשיקול דעתו של בית המשפט, אשר במקרים המתאימים רשאי לקבוע כי צו ההפטר יחול גם על חוב זה.

בית משפט זה נדרש בהרחבה לתנאים לתחולת הסיפא – לשאלה מתי צו ההפטר יחול גם על חוב מזונות. בפסיקה הוטעם כי הוראה זו עמומה ומותירה מרחב שיקול דעת רחב לבית המשפט, משלא נמנה בה כל שיקול שיש לבחון. עם זאת, נקבע כי על רקע החשיבות החברתית של מוסד המזונות יש ליישם את הסיפא במקרים חריגים בלבד. בעניין סליחאן נמנתה רשימה ארוכה, אך לא ממצה, של השיקולים שעל בית המשפט יש לשקול (ההדגשה איננה במקור):

"כושר הפירעון הנוכחי של החייב, ועד כמה הוא צפוי להשתנות בעתיד; קיומם של נכסים בבעלותו; גילו ומצב בריאותו; מצבו האישי והמשפחתי; נטיבות היווצרות החוב; אם המדובר בחוב לעבר בלבד, או בחוב שוטף שממשיך להיצבר; חלוף הזמן מעת יצירת החוב, בשים לב לשאלת 'תרומתו' של החייב להתמשכות ההליכים בעניינו, כדי למנוע מצב שבו יעדיף חייב להשתמט מתשלום במשך זמן ממושך, על מנת שבסופו של יום יופטר ממנו; אם החייב עשה מאמצים לפרוע את החוב מיוזמתו, או שמא החוב נפרע במקצתו רק בעקבות הליכים שנקטו הזכאים; אם החייב עודנו חב בסיפוק צרכי המחיה השוטפים של הזכאים למזונות, ובפרט קטינים, לעומת מצב שבו החוב נוגע לעבר הרחוק, שאז חוב המזונות הפסוק מאבד מאופיו המקורי ומתקרב יותר במהותו לחוב כספי רגיל; מצבם הכלכלי הנוכחי של הזכאים למזונות; האם תיפגע זכותם של החייב או של הזכאים לקיום מינימלי בכבוד; אם החייב מיצה את האפשרויות העומדות לרשותו בגדרי הליכי ההוצאה לפועל, ואם יהיה באלה כדי להביא תועלת ממשית לנושים; ועמדותיהם של בעלי התפקידים בהליך

פשיטת הרגל" (עניין סלימאן, בפס' 19; ראו גם עניין
 .נ.ד., אשר גיבש רשימה זו ודן בה בהרחבה).

ודוקו, פסק הדין הדגיש כי "יש לבחון כל מקרה לגופו, ולאזן בין השיקולים
 הרלוונטיים תוך התחשבות בכלל הנסיבות" (עניין סלימאן, שם). עולה אפוא כי
 במסגרת השיקולים שנמנו לתחולת סעיף 69(א)(3) סיפא ניתן, במקרים המתאימים,
 להתייחס גם לנסיבות המקרה הפרטני. ובענייננו, לעובדה שחוב המזונות בו חב צד
 נוצר בדרך של ערובות. כך למשל, במסגרת בחינת "נסיבות היווצרות החוב". כמובן
 שכל האמור כפוף לחובות תום הלב החלות על כל החייב ומוצאות את ביטוין בסעיפים
 אחרים בפקודה.

11. סוף דבר, אציע לחבריי לדחות את הערעור ולהותיר את פסק דינו של בית
 המשפט המחוזי על כנו. בנסיבות, לא הייתי פוסק הוצאות.

ש ו פ ט

הוחלט ברוב דעות כאמור בפסק דינה של השופטת י' וילנר, אליה הצטרף
 השופט א' שטיין, כנגד דעתו החולקת של השופט נ' הנדל.

ניתן היום, כ"ח בשבט התשע"ט (3.2.2019).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט